

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ترجمہ حج البلاغہ

حضرت امیر المؤمنین علی (ع)

(باجدید نظر و ویرایش جدید)

مؤسسہ فرہنگی تحقیقاتی امیر المؤمنین (ع)

استاد محمد دشتی (د)

○ مختصری از زندگی نامه حجت الاسلام استاد محمد دشتی

استاد محمد دشتی رحمته الله علیه در سال ۱۳۳۰ در روستایی به نام «آزادمون» از توابع شهرستان محمود آباد متولد شدند. پس از گذراندن مراحل ابتدایی، در سال ۱۳۴۲، با توجه به علاقه شدید ایشان نسبت به علوم حوزوی، وارد حوزه علمیه شده و در حوزه عملیه شهر آمل «مسجد امام حسن عسکری علیه السلام» به فراگیری علوم حوزوی پرداختند. سپس در سال ۱۳۴۳ وارد حوزه علمیه قم شده و در مدرسه حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه مشغول به تحصیل شدند، و در مدارس رضویه و فیضیه ادامه تحصیل دادند.

دروس خارج فقه را خدمت حضرت آیه الله مشکینی (کتاب حدود و دیات) و حضرت آیه الله جوادی آملی (متاجر) و حضرت آیه الله مکارم شیرازی (صلوة) و یک دوره اصول را خدمت حضرت آیه الله میرزا هاشم آملی رحمته الله علیه فراگرفتند. در فلسفه، (کتاب اشارات) را خدمت حضرت آیه الله حسن زاده آملی و (کتاب اسفار اربعه) را خدمت حضرت آیه الله جوادی آملی و حضرت آیه الله محمدی گیلانی و (شرح منظومه) را خدمت آیه الله حتی رحمته الله علیه فراگرفتند.

روش تحقیق و نویسندگی را ابتداء در محضر شهید مفتح رحمته الله علیه و سپس حضرت آیه الله سبحانی و شهید محمد مصطفوی کرمانی رحمته الله علیه، در طول سال های ۵۰ تا ۵۷ آموختند.

استاد دشتی رحمته الله علیه در تحقیقات خود، محور اصلی را نهج البلاغه قرار دادند و در ضمن آن به عقاید اسلامی، فلسفه احکام، و ارزیابی زندگی سیاسی اهل بیت علیهم السلام نیز توجه داشتند. از استاد دشتی رحمته الله علیه حدود ۱۱۰ اثر گران بها به یادگار مانده است که به جهت دارا بودن از قلم روان و بیان مطالب مورد نیاز جامعه، مورد استقبال فراوانی قرار گرفته است.

○ فرمایشات مقام معظم رهبری (حفظه الله) پیرامون استاد دشتی

مقام معظم رهبری (حفظه الله) در دیدار خانواده استاد با ایشان «مفتم تیرماه ۱۳۸۰»، ضمن بیان فرمایشات بسیار مهم و ارزشمندی پیرامون شخصیت وجودی استاد دشتی رحمته الله علیه و تألیفات ایشان، فرمودند: آقای دشتی جزو عناصر مفید بودند، زحمات ایشان با ارزش بود. وقتی ایشان پیش ما آمدند، من خیلی خوشحال شدم. قبلاً فهرست ایشان را بر نهج البلاغه (معجم المفهرس نهج البلاغه) دیده بودم. حیف شد، ایشان می توانست سال ها خدمت کند، ایشان خیلی پرشور و پر انرژی بودند. خداوند انشاء الله این زحمات را از ایشان قبول کند. احترام به ایشان، احترام به اسلام، امیرالمؤمنین و نهج البلاغه است.

مقام معظم رهبری پس از سؤال کردن از تعداد تألیفات استاد فرمودند:

ایشان ۱۱۰ جلد کتاب چاپ شده و چاپ نشده داشتند؟ بسیار خوب، ماشاءالله، چه عمر با برکتی. من اغلب کتاب های ایشان را مطالعه کردم، بسیار مفید و خوب هستند. با این سن کم این تعداد کتاب، بسیار خوب است. کتاب های ایشان خیلی مفید است، کتاب معجم ایشان از همه بهتر است، من نگاه کرده بودم، خیلی خوب است. ترجمه نهج البلاغه ایشان از همه ترجمه ها، بلکه از اغلب ترجمه های موجود بهتر است، وقتی برای مدارس نهج البلاغه تقاضا کردند، ترجمه ایشان را پیشنهاد دادم.

«ایشان خوش سلیقه، خوش رو و با پشت کار بودند.»

• ترجمه نهج البلاغه

همراه با :

- ۱ - عنوان دادن به مفاهیم نهج البلاغه (۲۷۳۰ عنوان) در متن عربی و فارسی
- ۲ - نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (۱۵۰۰ عنوان)
- ۳ - اشاراتی به علوم و فنون روز
- ۴ - عمومی بودن ترجمه
- ۵ - رعایت اصل پیام رسانی در ضرب المثل‌ها
- ۶ - تفسیر صحیح متشابهات و عبارات‌های مشکل
- ۷ - آوردن نکات تاریخی و جغرافیای اماکن در پاورقی
- ۸ - آوردن اسامی اشخاص و اماکن در متن و پاورقی
- ۹ - ثبت شأن صدور خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها
- ۱۰ - فهرست موضوعی دارای حدود ۱۸/۰۰۰ عنوان کلی و جزئی
- ۱۱ - فهرست مطالب کامل
- ۱۲ - آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی
- ۱۳ - حلّ تضادهای ظاهری
- ۱۴ - آوردن اختلاف نسخه‌ها
- ۱۵ - شماره‌گذاری متن عربی
- ۱۶ - آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (مثل: سیاسی، اخلاقی، اقتصادی)
- ۱۷ - ترجمه توضیحات سید رضی با عنوان (می‌گویم)
- ۱۸ - مشخص کردن مرجع ضمائر (هو، هم، انهم، انه) که مورد نظر امام بودند.
- ۱۹ - مشخص کردن مخاطب‌های امام علیه السلام در نهج البلاغه
- ۲۰ - تفسیر صحیح عبارات عام و خاص، مطلق و مقید
- ۲۱ - تبیین صحیح اهداف امام علیه السلام در طرح ارزش‌ها و مبانی اعتقادی
- ۲۲ - آوردن آدرس آیات قرآن (در پاورقی)
- ۲۳ - آوردن برخی از اشعار ضروری
- ۲۴ - آوردن مدارک بعضی از احادیث موجود در کتاب
- ۲۵ - آوردن آمار و ارقام ضروری
- ۲۶ - اشاره به نقد مکاتب رایج در پاورقی
- ۲۷ - آوردن جدول اختلاف نسخه‌های مختلف نهج البلاغه
- ۲۸ - تصحیح آدرس‌ها و کلمات در ترجمه و فهرست

○ سایر همکاران :

- کنترل و تصحیح : ۱ - دکتر سید محمد شفیع ۲ - حجت الاسلام محیطی ۳ - حجت الاسلام سید هاشم حسینی کوهساری
- ویراستاری متن : ۱ - سید محمود علوی ۲ - محمد نصیری ۳ - محمد مهدی دشتی
- مرور فنی و صفحه آرایی : ۱ - محمد مهدی دشتی ۲ - حسین دشتی

علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق.

نهج البلاغه، فارسی - عربی.

نهج البلاغه / [گردآورده] سید رضی - قم: هنر قلم، ۱۳۹۰

۷۵۲ ص.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

موضوع: ۱. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - خطبه‌ها، ۲. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نامه‌ها، ۳. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - کلمات قصار، الف، دشتی، محمد،

۱۳۳۰ - ۱۳۸۰ مترجم

BP ۲۸ / ۰۴۱

۲۹۷ / ۹۵۱۵

۱۳۹۰

نهج البلاغه

ترجمه محمد دشتی

ناشر / هنر قلم □ ناشر همکار / ولی - علویون □ مدیر تولید / محسن مظفری

شمارگان / ۲۵۰۰ نسخه □ نوبت چاپ / اول، ۱۳۹۰

چاپخانه / ولیعصر (عج) □ صحافی / جوانان □ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۱۴۸۵-۸-۵

قیمت / ۸۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ

مرکز پخش:

۰۲۵۱)۷۷۳۸۱۸۸-۰۹۱۹۸۵۰۱۲۷۰

بسم الله الرحمن الرحيم

« به نام آن که علی علیه السلام را به جهانیان عطا فرمود »

از سال ۴۰۰ هجری که سید رضی رحمته الله علیه با فکری نورانی و با اهدافی والا، به جمع آوری برخی از آثار علمی حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام همت گماشت و نهج البلاغه را تدوین کرد که عطر وجودی آن جان و جهان را شاداب نمود، تا کنون، ترجمه‌های گوناگونی به زبان فارسی تحقق پذیرفته و هر یک از مترجمان با اهداف و انگیزه‌های متفاوتی به اقیانوس همیشه موج علوم علوی نگریسته‌اند.

● اَوَّل - انگیزه‌های ترجمه

با شناسایی و جمع آوری ۳۰ ترجمه کامل از نهج البلاغه، از قرن پنجم (به تصحیح عزیز الله جوینی) تا روزگار نورانی انقلاب اسلامی ایران، و بررسی اهداف و شیوه‌ها و قابلیت‌های نهفته در آن و با توجه به ضرورت مطرح کردن مفاهیم نهج البلاغه از نظر کاربردی در مجامع فرهنگی، به این نتیجه رسیدیم که هنوز هم به ترجمه‌های دیگری نیاز است؛ زیرا:

یکی با جاذبه‌های ادبی قلم زده؛
و دیگری در مرز و حدود الفاظ و عبارات مانده؛
برخی با شیوه‌های ترجمه آزاد، دچار تندروی‌هایی شدند؛
و برخی دیگر تفسیر و ترجمه را به هم آمیخته‌اند؛
بعضی در ترجمه تحت اللفظی موفق، اما در پیام رسانی کوتاهی کرده‌اند؛
و بعضی دیگر در پیام رسانی موفق، اما از حدود الفاظ و عبارات فاصله گرفته‌اند؛
و مخاطب ترجمه‌ها نیز از نظر کاربردی متفاوتند؛

برخی از ترجمه‌ها به قشر خاصی از جامعه تعلق دارد (مثلاً محققان و ادیبان و اهل نظر می‌توانند از آن بهرمند گردند)؛ و برخی دیگر به گونه‌ای سامان یافته‌اند که برای نسل معاصر قابل استفاده نیستند و کاربرد عمومی ندارند.
با توجه به واقعیت‌های یادشده، و با درک نیازهای نسل معاصر در کلاس‌های گوناگون علوم انسانی و معارف و نهج البلاغه، بر آن شدیم تا ترجمه‌ای گویا و متناسب با اهداف کاربردی از نهج البلاغه تحقق پذیرد که:

الف - قابل فهم و درک برای عموم افراد جامعه باشد؛

ب - به گروه خاصی از جامعه تعلق نداشته باشد؛

ج - اصل پیام رسانی دقیقاً رعایت گردد؛

د - از هرگونه رمز و اشاره و کنایه و کلی‌گویی اجتناب شود؛

ه - مخاطب‌های امام علیه السلام آشکارا معرفی گردند؛

و - توضیحات ضروری در متن یا پاورقی آورده شود؛

ز - پیام ضرب‌المثل‌ها کشف، و به نسل معاصر شناسانده شود؛

ح - مفاهیم نهج البلاغه در قالب هزاران عنوان زیبا و گویا ارائه شود.

تا همه اقشار جامعه بتوانند از آن بهرمند گردند.

با چنین آرزوها و اهداف ارزشمندی در آستانه نهج البلاغه زانو زدیم و از نور ولایت علوی مدد گرفتیم؛ که

همه از برکات کلاس‌های آموزشی و عنایات حضرت مولی‌الموحدین امیرالمؤمنین علیه السلام است. آری:
به ذره‌گر نظر لطف بوتراپ کند به آسمان رود و کار آفتاب کند

● دوم - نگاهی به ترجمه‌ها

برای شناخت صحیح ترجمه‌ها و توان کاربردی آن، باید از سطوح مختلف و گوناگون مفاهیم نهج‌البلاغه آگاهی داشت؛ باید بدانیم که: زرفای اقیانوس موج علوم علوی چگونه است؟ و معارف بلند و وحی‌گونه نهج‌البلاغه دارای چه ویژگی‌ها و تقسیماتی است؟ آنگاه به سراغ ترجمه‌ها برویم، و توان کاربردی آنها را مورد ارزیابی قرار دهیم. معارف عمیق و ارزشمند نهج‌البلاغه را می‌توان در سطوح مختلف و عمومی، تخصصی و فوق تخصصی به ارزیابی گذاشت.

الف - مفاهیم عمومی

مفاهیمی مانند مباحث تاریخی، اخلاق فردی، خودسازی، اخلاق عمومی، تذکرات عمومی، گفتگوهای عادی با مردم، با فرزندان و با کارگزاران حکومتی مفاهیمی عمومی‌اند. نسبت به این دسته از معارف نهج‌البلاغه، مشکل خاصی وجود ندارد و هرگونه ترجمه‌ای مفید است: ترجمه آزاد یا مقید به متن، یا ترجمه‌ای ادبی و... و با الفاظ و عباراتی قدیمی یا نوین.

ب - مفاهیم و معارف تخصصی

برخی دیگر از مباحث نهج‌البلاغه، فنی و تخصصی است و به علوم و فنون و رشته‌های تخصصی بسیاری از معارف و علوم انسانی و غیر انسانی تعلق دارد. از این رو زبان خاص خودش را می‌طلبد، و الفاظ و عبارات و شیوه‌های تحقیق مربوط به همان رشته‌ها را لازم دارد، مانند:

- مباحث کلامی، فلسفی، اعتقادی
- مباحث اقتصادی
- مباحث سیاسی و مدیریتی
- مباحث نظامی، جنگ و صلح، آموزش نظامی
- مباحث بهداشتی، طب و درمان
- مباحث روانشناسی، روانکاوی، روانشناسی بالینی (درمانی)
- مباحث جامعه‌شناسی

و دیگر مباحث ارزشمندی که به ده‌ها رشته علمی مصطلح امروز ارتباط پیدا می‌کند. طبیعی است که تنها با ترجمه الفاظ و عبارات نهج‌البلاغه نمی‌توان مفاهیم این دسته از مباحث تخصصی را به خوانندگان منتقل کرد. باید صاحب نظران هر یک از رشته‌های یادشده از دیدگاه تخصصی خویش به ارزیابی و کنکاش بیرازند تا حق مطلب اداء شده و ترجمه و تفسیر صحیحی تحقق پذیرد.

با توجه به این واقعیت است که می‌گوییم: برای نهج‌البلاغه، ترجمه‌ها و تفاسیری گوناگون ضرورت دارد تا مفاهیم گرانسنگ آن در تمام ابعاد، کشف و شناسایی گردد. زیرا پژوهشگری که تخصص او در رشته اقتصاد است و مباحث اقتصادی نهج‌البلاغه را خوب می‌فهمد و با دیگر دیدگاه‌های اقتصادی جهان معاصر تطبیق می‌دهد، قطعاً در مباحث روانشناسی نهج‌البلاغه ناتوان است و نمی‌تواند مفاهیم عمیق روانکاوی و روان

درمانی این کتاب را کشف و شناسایی و در قالب عبارات زیبایی ارائه دهد.

از این رو، شروح و ترجمه هایی که هم اکنون در جهان اسلام موجود است این مشکل را دارند که در تمام ابعاد نهفته در نهج البلاغه، کارایی ندارند، زیرا هر کدام برآساس شناخت و توانمندی خویش قلم زده اند.

باید علوم و فنون نهفته شده در نهج البلاغه کشف و شناسایی گردد، سپس متخصصان هر یک از رشته ها، جذب و سازماندهی شوند و در یک حرکت پژوهشی دسته جمعی حساب شده، ترجمه نهج البلاغه با جامعیت بایسته ای سامان پذیرد که:

فقیه جامع الشرائطی، مباحث فقهی نهج البلاغه را عمیقاً کشف و شناسایی کند و روانشناسی، مباحث روانشناسی و روانکاوای نهج البلاغه را استخراج نماید و اقتصاد دانی، مباحث اقتصادی نهج البلاغه را در قالب های زیبایی طرح کند و هر متخصص صاحب نظری در یک هماهنگی لازم با دیگر متخصصان، نکته ها و ظرائف نهفته در رشته اختصاصی خویش را بخوبی بشناسد و هنرمندانه بشناساند. آنگاه می توان با خاطری آسوده بگوئیم: کار ترجمه و تفسیر نهج البلاغه پایان یافت.

۵- مباحث فوق تخصصی

دسته ای دیگر از مباحث نهج البلاغه فوق تخصصی است و تنها با داشتن تخصص های مصطلح و معمولی در رشته های علمی، نمی توان در ژرفای مفاهیم آن شنا کرد بلکه ابزار و علوم و فنون خاص خودش را می طلبد تا بدرستی شرح و تفسیر گردند.

در این قسمت نیز ترجمه ها و برخی از شروح موجود نهج البلاغه نمی توانند به همه نیازهای پژوهشگران پاسخ مثبت دهند، مانند:

الف - شناخت تشابهات نهج البلاغه؛

ب - شناخت مباحث عمیق فقهی و حل تضادهای ظاهری؛

ج - شناخت ضرب المثله و استخراج پیامهای اصلی آن؛

د - روش رفع تعارض ظاهری بین حدیث و قرآن؛

ه - رفع تعارض ظاهری نهج البلاغه با مبانی اعتقادی.

با کمال تأسف باید اعتراف کنیم که تمام ترجمه های موجود و اکثر شروح نهج البلاغه، نسبت به این قسمت از مباحث فنی آسان گذشته اند. نه تنها پیام اصلی ضرب المثل ها را نیاوردند، بلکه تنها با ترجمه ظاهری عبارات، مشکلاتی نیز به وجود آورده اند. عام و خاص، مطلق و مقید، درست ترجمه نشده و اهداف آموزشی امام علیه السلام ناشناخته مانده، و معلوم نشد که چرا:

یک جا دنیا را نکوهش کرده و در جای دیگر، آن را می ستایند؟ در خطبه ای تعقیب فراریان مطرح است و در نامه ای دیگر ترک تعقیب؟ یک جا دستور ریشه کن شدن مهاجمان و در چند خطبه دیگر دستور مدارا کردن با زخمی ها و فراریان مطرح است؟ در خطبه ای حکومت رانکوهش و در خطبه ای دیگر، ستایش می کند؟ نسبت به بانوان مطالبی به ظاهر متضاد وجود دارد؟ دنیاگرایی و ترک دنیا به هم آمیخته شده؟ دخالت در مسایل سیاسی را با انزواگرایی در کنار هم قرار داده است؟ کار و تولید، با ترک مال دنیا در کنار هم قرار داده شده؟ در نتیجه، خوانندگان ترجمه های موجود، دچار نوعی سرگردانی و اضطراب می شوند که سرانجام اهداف

آموزشی امام علی (علیه السلام) کدام است؟ و کدام یک را باید باور داشت؟ این دسته از مباحث فوق تخصصی باید با روش‌های دقیق اجتهاد، و اصول صحیح استنباط، هماهنگ با مبانی اعتقادی شیعه و در چهارچوب علم «تبادل و تراجیح» که حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و دیگر معصومین (علیهم السلام) به ما آموخته‌اند بررسی شود، تا نتایج مطلوب به دست آید که خود فرمودند و به ما آموختند:

● تضاد و تعارض در آیات قرآن وجود ندارد.

● تضاد و تعارض بین احادیث و قرآن وجود ندارد.

● تضاد و تعارض بین احادیث معصومین (علیهم السلام) وجود ندارد.

و در خطبه ۱۸۹ نهج البلاغه تذکر دادند که این‌گونه پژوهش‌ها از عهده هر کسی برنمی‌آید:

إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَضْعَبٌ، لَا يَحْمِلُهُ إِلَّا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ ائْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَلَا يَعْصِي حَدِيثَنَا إِلَّا صُدُورُ أَمِينَةٍ وَ أَخْلَامُ رَزِينَةٍ

شناخت مسایل ما، کاری است بس دشوار، که جز بنده مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان آزموده آن را نپذیرد، و احادیث ما را جز سینه‌های امانتدار و عقل‌های سالم نمی‌توانند نگاهبان باشند. این دسته از مباحث را باید با فراگیری علوم مقدماتی حوزه‌های علمیه و آگاهی از اصول استنباط و شیوه‌های اجتهاد، به ارزیابی گذاشت و در ترجمه، حاصل تحقیقات عمیق و گسترده را گنجانند، تا خواننده ترجمه نهج البلاغه به آسانی پیام امام (علیه السلام) را دریافت کند.

● سوم - آرزوها

از آغاز تحصیلات حوزوی (سال‌های ۴۳-۵۰) که ترجمه‌های موجود را مطالعه می‌کردم و کاستی‌های مفهومی را می‌یافتم، نگران و در فکر چاره اندیشی بودم که یکی از نوشته‌های جرج جرداق مسیحی، (استاد ادبیات عرب در لبنان) را خواندم که اعتراف کرده بود: «جاذبه‌های کلمات امام علی (علیه السلام) شوری در من ایجاد کرد که ۲۰۰ بار نهج البلاغه را مطالعه کردم».

چنان بر خود لرزیدم و به تعصب و غرور اعتقادی من ضربه وارد شد که تا مدتی حالت عادی نداشتم. بر خود نفرین کردم که چرا یک مسیحی، ۲۰۰ بار نهج البلاغه را می‌خواند اما من که خود را از شیعیان امام علی (علیه السلام) می‌شمارم و ادعای محبت و ولایت او را دارم به راستی چندبار نهج البلاغه را خوانده‌ام؟ و با مفاهیم ارزشمند آن به چه میزان آشنایی دارم؟ ما که در خانواده شیعه، از پدر و مادری شیعه، و از خاندان شیعه و در کشور شیعیان قرار داریم، چرا باید با نهج البلاغه بیگانه باشیم؟ از روزی که در جلسات نویسندگی شهید مفتاح (که روزهای جمعه در منزل ایشان در کوچه ممتاز قم برگزار می‌شد) شرکت کردم، و موضوع انتخابی من «حکومت اسلامی» شد و شهید مفتاح فرمود: (یکی از منابع غنی که نسبت به حکومت اسلامی، مباحث ارزشمند و گرانسنگی دارد، نهج البلاغه است. این کتاب را مطالعه کنید و مباحث مربوط به حکومت را استخراج و سازماندهی نمایید.) ورود من به آستانه نهج البلاغه با رهنمودهای آن استاد والا مقام که پس از انقلاب اسلامی به درجه شهادت ممتاز شد، شکرل گرفت.

به سراغ نهج البلاغه رفتم، اما فهرست جامعی نداشت؛ معجم المفهرس کاملی نداشت. در ابعاد گوناگون این کتاب از نظر پژوهشی کار نشده بود. قدم اول را با طرح تدوین (معجم المفهرس نهج البلاغه) آغاز کردیم و آرزوهای ما نسبت به جهانی و همگانی شدن نهج البلاغه، تا هم اکنون با تحقیق و تدوین و انتشار بیش از ۷۰ اثر تحقیقاتی تداوم یافت. آنگاه آرزوها و ایده‌آل‌های ما نسبت به ترجمه نهج البلاغه، که حاصل تلاش ۵ سال

کار مداوم و تجربیات کلاس‌های آموزشی از رمضان تا رمضان است^(۱) با ویژگی‌های زیر سامان یافت.

۱- عنوان دادن به مطالب

برای استفاده عموم مراجعه‌کنندگان به سخنان علوی، سعی کردیم تا مفاهیم و مباحث نهج البلاغه را در قالب ۲۷۳۰ عنوان کلی و زیبا تقدیم داریم؛ زیرا عنوان زدن صحیح مطالب برای عموم افراد میسر نیست؛ و برخی در تطبیق مفاهیم کلی با مباحث نهج البلاغه دچار مشکل می‌شوند.

عرضه مباحث نهج البلاغه در قالب عناوینی زیبا و گویا، مراجعه‌کنندگان را در یافتن مطالب دلخواه یاری می‌دهد و کار مطالعه و استخراج مفاهیم ارزشمند نهفته در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها را آسان می‌سازد.^(۲)

۲- نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه، نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌هاست. با این روش در یک نگاه کلی محورهای اصلی مباحث نهج البلاغه به خوبی شناسانده می‌شود و مطالعه‌کنندگان را در یافتن موضوعات انتخابی در نهج البلاغه کمک می‌کند.

موضوعاتی که در نامگذاری کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها مطرح شده‌اند دارای حدود ۱۵۰۰ عنوان در ۷۴ رشته تخصصی است، که در آن سمت‌گیری و اهداف کلی مطالب نهج البلاغه مشخص شده است.

۳- اشاراتی به علوم و فنون

هرگز نخواستیم تا نظریه‌های علمی را بر نهج البلاغه تحمیل، یا نهج البلاغه را توجیهی برای دیدگاه‌ها و نظریه‌های علمی مطرح جهان معاصر قرار دهیم.

هدف ما این بود که هر جا کاوش‌های علمی، و مرزهای اندیشه بشری توانسته پرده‌ای از روی واقعیتی بردارد و به افق همیشه نورانی نهج البلاغه نزدیک شود، آن نمونه‌ها را در پاورقی ترجمه آورده‌ایم؛ مانند نمونه‌هایی که امروز در جهان علم با ابزارها و روش‌های پیشرفته شناسایی گردیده و حال آن که در ۱۴ قرن قبل در کلمات نورانی امیر بیان، حضرت علی علیه السلام آمده است.

به نمونه‌هایی توجه فرمایید: امام علیه السلام در خطبه‌های ۱۳ و ۱۴ در نکوهش مردم بصره، عوامل زیست محیطی را در فریب خوردگی مردم مطرح فرمود که امروز در رشته اکولوژی (ECOLOGIE) به این گونه از واقعیت‌ها دست یافته‌اند. یا در روانشناسی و روانکاوی و انسان‌شناسی و تربیت کودک، دستوراتی دارند که امروزه در جهان معاصر در رشته‌های تخصصی علوم به اثبات رسیده است.

۴- ویژگی عمومی بودن ترجمه

هدف مهم ما در این ترجمه، رعایت اصل سادگی، و عمومی بودن آن بود که همه اقشار و سطوح متفاوت فکری موجود در جامعه، بدون مراجعه به کتب تفسیری و لغت و تاریخ، بتوانند از آن استفاده کنند.

۵- رعایت اصل «پیام رسانی» در ضرب المثل‌ها

در فرهنگ همه ملت‌ها، ضرب المثل‌هایی وجود دارد و در ضرب المثل‌ها، پیام‌ها و اهدافی نهفته است. اگر در ترجمه‌ها «اصل پیام رسانی» رعایت نشود، ضرب المثل‌های اقوام و ملل برای یکدیگر قابل فهم نخواهد بود، و چون در ترجمه‌های موجود نهج البلاغه، غالباً اصل پیام رسانی رعایت نشده، و با ترجمه

ظاهری عبارات، اهداف واقعی گوینده قابل دسترسی نیست، خواننده فارسی زبان حق دارد پرسد:

- «من گفتار نیستم» یعنی چه؟ و گفتار چیست؟ (وَاللّٰهُ لَا اَكُوْنَ كَالضَّبْعِ، خطبه ۵)
- «چون بچه شتر دنبال شتر بودم» چه مفهومی دارد؟ (كَاتِّبَاعِ الْفَصِيلِ اَتْرَاْمِهِ، خطبه ۱۹۲)
- «زن عقرب است» یعنی چه؟ چرا باید به زنان اهانت شود؟ (الْمَوْتَةُ عَقْرَبٌ) (۱)

اگر بدانند که این ضرب المثل‌ها برای رساندن مفهوم خاصی در ملت‌ها پدید آمدند، و پیام خاصی را در شرائط حاکم بر همان ملت و همان فرهنگ به همراه دارند و اگر در ترجمه ضرب المثل‌ها، اصل پیام‌رسانی رعایت گردد، بسیاری از اعتراضات مطرح نخواهد شد.

پس از تحقیق و بررسی در ضرب المثل‌های نهج البلاغه، و شناخت کاربردی آن در روزگاران گذشته به این نتیجه می‌رسیم که امام (ع) در خطبه ۵ می‌خواهد بفرماید که:

«من از مسایل سیاسی کشور غافل نیستم.»

و در خطبه ۱۹۲ این مفهوم را می‌خواهد منتقل کند که:

«من چونان فرزندی که از مادر جدا نمی‌شود، همواره با پیامبر بودم.»

و حکمت ۶۱، یک ضرب المثل است و این پیام را دارد که:

«نیش زن برای شوهرش شیرین است!»

۹ - تفسیر صحیح متشابهات

واژه‌های دنیا، حکومت، لذت، عشق، مال و برخی دیگر از کلمات و عبارات، در جاهای گوناگون، متفاوت و در ظاهر متضاد، وصف و مطرح شده‌اند.

در یک جا عام و فراگیر و در جایی خاص و محدود است.

اگر دنیا در برخی از خطبه‌ها نکوهش شد، دنیای عام و دنیای خارج و نظام هستی نیست، بلکه علل و عواملی مطرح است، زیرا در موارد دیگر دنیا را می‌ستایند.

اگر یک جا حکومت را نکوهش می‌کند، در جای دیگری آن را یک ضرورت می‌داند؛

اگر یک جا نسبت به محبت دنیا هشدار می‌دهد، در جای دیگری محبت دنیا را امری طبیعی می‌داند، پس ستایش یا نکوهش علل و عوامل دارد و ده‌ها و صدها نمونه که محتاج به پژوهش‌های عمیق و بایسته‌ای می‌باشد.

در این گونه از موارد نباید به ترجمه ظاهری عبارات رضایت داد، زیرا برای خوانندگان، هدایتگر نخواهد بود. گاهی باید تفسیر و ترجمه را به هم آمیخت، تا اهداف اصلی و مبانی اعتقادی امام (ع) روشن و بدون ابهام در دسترس عموم قرار گیرد.

در ترجمه‌های موجود، «النِّسَاءُ نَوَاقِصُ الْعُقُولِ»، را همه چنین ترجمه کرده‌اند: «عقل زنان ناقص است.» و «الْمَوْتَةُ شَرُّ كُلِّهَا»، را همه ترجمه کرده‌اند که: «زن همه‌اش شر است.»

در صورتی که در قرآن کریم و نهج البلاغه، نظام هستی، نظام احسن معرفی شده، و امام (ع) خود عدل الهی را به جهانیان شناسانده است و می‌دانیم که خدا شر نیافریده، و پدیده‌های پروردگاری شر نیستند.

پس قرآن و سنت مسئله و فلسفه و کلام و مبانی اعتقادی با ظاهر عبارات یاد شده در تضاد است، و در

ترجمه‌های ظاهری الفاظ و عبارات نیز، تضادهای برطرف نمی‌گردد، که همواره اعتراض‌های خوانندگان را به همراه خواهد داشت.

اگر پس از بررسی‌های لازم به این نتیجه برسیم که: امام در خطبه ۸۰ در مقام بیان تفاوت‌های موجود میان زنان و مردان است، و «نواقص» در اینجا به معنای «تفاوت» است. و در حکمت ۲۳۸، واژه شر را به معنای بد و بدی‌ها استعمال نکرده، بلکه خواسته بفهماند که، ازدواج و تشکیل زندگی مسؤولیت‌ها و مشکلاتی دارد، همان ضرب‌المثل فارسی که می‌گویند: «زن و بچه درد سرند و بی دردسر هم نمی‌توان زندگی کرد». آنگاه برداشت‌های منفی و اعتراض‌های بیجا مطرح نخواهد شد.^(۱)

۷- آوردن نکات تاریخی

در پاورقی این نسخه، تاریخ نهج البلاغه آمده است که دارنده این نسخه را از مراجعه به کتب تاریخ بی‌نیاز می‌سازد.

۸- آوردن اسامی اشخاص و اماکن

نکات تاریخی، و اسامی اشخاص و اماکن را بدان جهت آوردیم تا خوانندگان با داشتن همین ترجمه از مراجعه به دیگر کتاب‌های تاریخی بی‌نیاز باشند.

۹- آوردن شأن نزول خطبه‌ها

با تلاش فراوان، آن مقدار از حوادث و تحولات و زمینه‌هایی را که در پدید آمدن خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها نقش داشتند، به عنوان «شأن نزول» در آغاز خطبه‌ها آوردیم تا خوانندگان با حال و هوای صدور مطالب نهج البلاغه آشنا شوند، و بدانند که نهج البلاغه «کجایی» است؟! زیرا توجه به شأن نزول نهج البلاغه تأثیر تعیین‌کننده‌ای در فهم مطالب و مفاهیم آن خواهد داشت.

۱- فهرست موضوعی

یکی دیگر از آرزوهای ارزشمند، تهیه و تدوین «فهرست موضوعی نهج البلاغه» بود که همواره ذهن ما را به خود مشغول می‌داشت؛ زیرا ترجمه‌های موجود بدون فهرست موضوعی منتشر شده بودند. استخراج عناوین کلی و جزئی و سازماندهی عناوین، و تطبیق علوم و فنون با مفاهیم نهج البلاغه، و خلق و ابداع فهرست‌های زیبا و قالب‌های گویا برای شناخت مباحث آن، سالیان طولانی ما و جمعی از پژوهشگران مؤسسه را به تلاش واداشت؛ ابتدا کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» را با حدود چهار هزار عنوان در ۷۴ رشته تخصصی تدوین و منتشر ساختیم.

سپس در مدت ۷ سال «فرهنگ معارف نهج البلاغه» را با همکاری جمعی از محققان مؤسسه، در پانزده هزار عنوان کلی و جزئی فراهم آوردیم و در یک اقدام گسترده و فراگیر در تدوین «دائرة المعارف (بزرگ نهج البلاغه)» کار استخراج فهرست‌ها و ذائب‌های مفهومی را به حد هزار عنوان رساندیم، که در فهرست موضوعی این ترجمه، تنها ۱۸ هزار عنوان جزئی و کلی آمده است.

۱۱- آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی

چون هدف ما در این ترجمه، بهره‌برداری عموم افشار جامعه بود، نه در سفر و حضر؛ توانستیم از نهج البلاغه استفاده کنند، و در همه‌جا منابع تحقیق و کتب تاریخی یافت نمی‌شود و همه‌جا نمی‌توان از شروح گوناگون

نهج البلاغه استفاده کرد بر آن شدیم تا توضیحات ضروری نسبت به مفاهیم، رویدادها، تحولات سیاسی، تاریخی را در متن یا در پاورقی بیاوریم که عموم اقشار جامعه بتوانند از مباحث ارزشمند آن استفاده کنند.

۱۲. حل تضادهای ظاهری

یکی دیگر از ویژگی‌های مهم این ترجمه، حل تضادهای ظاهری است که در نهج البلاغه بحثی مطرح شده است که با ظاهر احکام اسلامی یا قرآن کریم تضاد دارد، به گونه‌ای ترجمه کرده‌ایم که تضادها برطرف گردند که به مباحث فنی و روش اجتهاد شیعه ارتباط دارد، زیرا ما معتقدیم امام معصوم علیه السلام با قرآن و دیگر روایات معصومین علیهم السلام تضادی ندارد.

۱۳. آوردن اختلاف نسخه‌ها (در متن عربی)

متن عربی نهج البلاغه با ۱۵ نسخه قدیمی از اواسط قرن چهارم (۱۵۰ سال پس از وفات سید رضی) تا کنون، مقابله و تصحیح شد، و اختلافات مهم و عبارات گوناگونی که در معانی جملات تأثیر داشت در داخل علامت () آورده شد تا محققان و شارحان در مراجعه به این نسخه بتوانند جنبه‌های گوناگون یک واژه یا یک جمله را دریابند.

۱۴. شماره گذاری متن عربی

در سال‌های (۱۳۵۳-۱۳۵۴) که به فکر تدوین «معجم المفهرس نهج البلاغه» افتادیم اولین مسئله‌ای که در راستای کار ما قرار داشت این بود که متن نهج البلاغه یک خط در میان شماره گذاری شود و همه آدرس‌ها بر اساس شماره‌های متن سازماندهی گردد تا یافتن مطالب دلخواه در خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های طولانی به آسانی میسر باشد و مراجعه کننده ناچار نباشد برای یافتن یک واژه، یک یا چند صفحه را جستجو کند.

و چون پس از انتشار «معجم المفهرس» در ایران و دیگر کشورهای اسلامی، شماره‌های ثبت شده، در صدها هزار نسخه موجود است، در این ترجمه نیز همان شماره‌ها همراه متن عربی ثبت شد تا برای عموم محققان اسلامی قابل استفاده باشد.

تذکر: به علت صفحه بندی جدید، بعضی از آدرس‌ها تغییر کرده است. پس اگر موضوع مورد نظر خود را در خط آدرس داده شد، پیدا نکردید، آنرا در یک خط قبل یا یک خط بعد، بیابید.

۱۵. آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها

گرچه در کتاب (فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه)، موضوعات عام و کلی خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه را مشروحاً آورده‌ایم اما در این نسخه، در متن عربی، زیر شماره‌های خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها، عنوان کلی و فهرست‌های عام هر یک را ثبت کرده‌ایم که گویای مفاهیم نهفته در آن می‌باشد و مراجعه کننده در اولین برخورد با واژه (سیاسی، اجتماعی، اخلاقی) همراه خطبه یا نامه یا حکمت، سمت‌گیری آن را درک می‌کند و می‌فهمد که این خطبه اخلاقی یا آن نامه سیاسی است که در پیام رسانی و ارزیابی آغازین مباحث نهج البلاغه، نقش بسزائی دارد، این ویژگی در هیچ‌کدام از نسخه‌های موجود به چشم نمی‌خورد.

۱۶. ترجمه توضیحات سید رضی علیه السلام با عنوان (می‌گوییم)

در برخی از ترجمه‌های نهج البلاغه و شرح و تفسیر آن، توضیحات ارزشمند سید رضی ترجمه نشده است و برخی از آوردن آن نیز صرف نظر کرده‌اند در صورتی که توضیحات سید رضی از نظر لغوی و ادبی آثار بسیار تعیین کننده‌ای در فهم مطالب نهج البلاغه دارد. در این نسخه، تمامی توضیحات سید رضی با ترجمه آن، هر کدام در جایگاه خاص خودش بگونه‌ای زیبا آورده شد.

۱۷- مشخص کردن مرجع ضمائر

در این ترجمه، تلاش کرده‌ایم تا مرجع ضمائر (هو، هم، انهم، آنها) را دقیقاً مشخص کرده و در ترجمه بیاوریم که قابل استفاده عموم طبقات جامعه باشد و مطالعه کننده این نسخه، جایگاه اصلی ضمائر را بشناسد.

۱۸- مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه که برای عموم مراجعه کنندگان قابل استفاده می‌باشد و کاربرد عمومی دارد، مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه است که امام علی (ع) با چه کسی یا افرادی سخن می‌گوید؟ شناخت مخاطب‌های امام (ع)، ما را در ارزیابی مفاهیم نهج البلاغه کمک می‌کند.

۱۹- تفسیر صحیح عام، خاص، مطلق و مقید

یکی از مشکلات پژوهشی و نظری عموم افراد جامعه ما، مشکل حل متشابهات، و بررسی تطبیقی عام و خاص و مطلق و مقید در احادیث و روایات اسلامی است.

و چون همه مترجمان نهج البلاغه شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند، مراجعه کنندگان به ترجمه‌ها دچار نوعی سرگردانی در فهم نهج البلاغه می‌شوند که در یک خطبه، دنیا نکوهش و در خطبه دیگری ستایش شده است چرا؟ و می‌پرسند آیا این اختلاف و تضاد را می‌شود حل کرد؟ اگر مترجمان در مباحث عام و خاص و مطلق و مقید، رعایت مفاهیم را می‌کردند و عام تخصیص زده را به گونه‌ای مطلق و فراگیر ترجمه نمی‌کردند و مطلق را با قید آن می‌آوردند، این همه حیرت و سرگردانی وجود نداشت. ما سعی کرده‌ایم این اصل را رعایت کنیم. اگر درجائی دنیا نکوهش می‌شود با بررسی‌های مداوم علت آن را آورده ایم که دنیای (حرام) یا (شبهه ناک) است، و اگر در جای دیگر دنیا ستایش می‌شود توضیح داده‌ایم که دنیای (حلال) است.

۲۰- تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها

بسیاری از مترجمان شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند و معتقدند که:

(ما باید تعهد خود را در ترجمه پاسدار باشیم.)

البته این خود مکتب و راه و روشی است محترم و ارزشمند، اما از نظر کاربردی و پیام رسانی در برخی از موارد، مشکلات فراوانی را به همراه دارد. با دگرگونی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، و دگرگونی واژه‌ها در پیام رسانی‌ها، نسل امروز معانی و مفاهیم نهفته در برخی از عبارات قرآن و احادیث را نمی‌تواند درک کند، در صورتی که ما به امام علی (ع) تعهد داده‌ایم تا پیام او را به نسل امروز برسانیم و در این پیام رسانی باید از انواع سبک‌ها و شیوه‌ها استفاده کنیم و گاهی نیز ناچاریم مقید به ظاهر الفاظ و عبارات نباشیم.

پس برای تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها، ناچاریم از شیوه ترجمه (تحت اللفظی) اندکی فاصله گرفته و با تفسیر و ارزیابی صحیح عبارات و کلمات، پیام حضرت مولی (ع) را به نسل امروز برسانیم.

۲۱- آوردن آدس آیات قرآن

اینکه گفته اند: «نهج البلاغه فوق کلام خلق است»

حرفی است ارزشمند و دوست داشتنی، اما در دنباله آن قضاوت فرمودند که: «دون کلام خالق است» این سخن را نباید که پذیرفت. زیرا نهج البلاغه در تفسیر و تحلیل کلام خداوندی است، نور است و در امتداد نور الهی می‌درخشد، دون، پستی، پائینی، و هر واژه دیگری که سمت و سوی نزول و فرود و سقوط داشته باشد نسبت به نهج البلاغه مردود و مطرود است، بلکه باید گفت:

«نهج البلاغه فوق کلام خلق و در پرتو کلام خالق است.»

زیرا حدیث، تفسیر آیات الهی است، واسطه فیض است، در همان اوج و والائی وحی الهی جای دارد، از

این رو آدرس تمام آیات قرآن نهفته در کلام حضرت مولی ﷺ را در پاورقی متن عربی آورده‌ایم تا اگر کسی خواست به قرآن مراجعه کند میسر باشد.

۲۲- آوردن برخی از اشعار ضروری

این هدف بسیار ارزشمند هنری، آموزشی را در طول ۱۲ سال، لباس عمل پوشانده و ۱۵۰ دیوان شعر شاعران فارسی زبان را بر سر سفره نورانی نهج البلاغه نشانیدیم که کتاب (فرهنگ شعر شاعران در نهج البلاغه) در دو جلد انتشار یافته است تا اساتید مجرب در تدریس مفاهیم حدیث، از جاذبه هنری اشعار استفاده کنند. در این ترجمه نیز هرجا که ضروری تشخیص داده‌ایم در پاورقی، برخی از اشعار زیبا و شیرین را آورده‌ایم.

۲۳- آوردن مدارک احادیث موجود در کتاب

با عنایات الهی و توجهات خاصه حضرت امیرالمؤمنین ﷺ اسناد و مدارک خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها را در کتاب مستقلی با نام (اسناد و مدارک نهج البلاغه) که جلد یازدهم (مجموعه آشنائی با نهج البلاغه) می‌باشد مشروحاً آورده‌ایم، اما در این نسخه به مدارک و منابعی که جناب سید رضی ﷺ آورده است اکتفا نموده‌ایم.

۲۴- آوردن آمار و ارقام ضروری

آمار و ارقام، ما را در ارزیابی و نتیجه‌گیری کمک می‌کنند، و در تحلیل تاریخ نقش بسزائی خواهند داشت. در این نسخه، هرکجا که لازم بود، از آوردن ارقام و آمار خودداری نورزیده و با استفاده از منابع تاریخی، آمار ضروری را ثبت کرده‌ایم.

۲۵- بررسی تطبیقی مکاتب (در پاورقی)

در طول سال‌های ۱۳۵۳ تا کنون، که در مراکز گوناگون آموزشی، در دبیرستان‌ها و مراکز تربیت معلم، و دانشگاه‌ها، به تدریس نهج البلاغه و معارف اسلام اشتغال داشته داریم، با این حقیقت روشن آشنا شدیم که در تمام محورهای خط فکری نسل جوان، نهج البلاغه رهنمودهای تعیین کننده دارد و در هجوم ایسم‌ها و ایست‌ها، بهترین پناهگاه است که قدرت دفاعی لازم به نسل ما می‌دهد تا ارزش‌های اسلامی خود را پاسدار باشند، و تمامی مکاتب وارداتی را بتوانند عالمانه نقد کنند. از این رو در پاورقی این نسخه سعی کرده‌ایم اشاراتی به مکاتب مصطلح روز، داشته باشیم تا خوانندگان این ترجمه رهنمودی در نقد و ارزیابی مکاتب و بررسی تطبیقی آن داشته باشند، و برای تحقیقات گسترده‌تر به کتب و منابع خاص خودش مراجعه کنند.

امیدواریم این ترجمه، با ویژگی‌های یاد شده، خشنودی حضرت مولی الموحّدين امیرالمؤمنین ﷺ را - هر چند اندک - فراهم کرده باشد، که اهل و معدن و اصل کرامت است که با بزرگواری خویش، دست روسپاهان برخاک مانده را خواهد گرفت. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین ﷺ

محمد دشتی

زمستان ۷۸

* مقدمه سید رضی رحمه الله بر نهج البلاغه

ستایش خدا را سزااست که حمد را بهای نعمت‌ها و پناهگاه از بلاها، و وسیله رسیدن به نعمت‌ها و بهشت جاویدان، و موجب افزایش احسان و کرمش قرار داد. درود بر پیامبر رحمت، و پیشوای رهبران الهی و چراغ روشنی بخش امت، که ریشه های وجودش بزرگواری و درخت اصل و تنبش پر برگ و پر ثمر بوده است. و درود بر اهل بیتش که چراغ‌های روشنی بخش تاریکی‌ها، و وسیله نجات امت‌ها، و نشانه های روشن دین و مرکز ثقل فضیلت و برتری می‌باشند. درود بر همه آنان باد؛ درودی که با فضل و بزرگواری آنها برابری کند؛ و پاداش اعمال آنها قرار گیرد؛ پاداشی که مناسب با پاکیزگی اصل و فرع ایشان است. درود بر آنان باد تا زمانی که سفیده صبح گریبان شب را می‌شکافد و ستارگان طلوع و غروب می‌کنند.

● پگه‌نگی پیدایش کتاب نهج البلاغه

در آغاز جوانی و طراوت زندگی، دست به تألیف کتابی در «خصائص و ویژگی های ائمه علیهم السلام» زدم که مشتمل بر خبرهای جالب و سخنان برجسته آنها بود.

انگیزه این عمل را در آغاز آن کتاب یادآور شدم و آن را آغاز سخن قرار داده‌ام.

پس از گرد آوردن خصائص امیر مؤمنان علیه السلام مشکلات و حوادث روزگار مرا از اتمام بقیه کتاب، باز داشت. من آن کتاب را موقوف نموده و به فصل‌های مختلفی تقسیم کرده بودم در پایان آن، فصلی که متضمن سخنان جالب امام علیه السلام از سخنان کوتاه در مواظط، حکم، امثال و آداب - «نه خطبه های طولانی و نه نامه های گسترده» - آورده شد. برخی از دوستان آن را جالب و شگفت انگیز، از جنبه های گوناگون دانستند، و از من خواستند کتابی تألیف کنم که سخنان برگزیده امیر مؤمنان علیه السلام در جمیع فنون و بخشهای مختلف، از خطبه ها، نامه ها، مواظط و ادب در آن گرد آید؛ زیرا می‌دانستند این کتاب متضمن شگفتی‌های بلاغت و نمونه‌های ارزنده فصاحت و جواهر سخنان عرب و نکات درخشان از سخنان دینی و دنیوی خواهد بود که در هیچ کتابی جمع‌آوری نشده و در هیچ نوشته‌ای تمام جوانب آن گردآوری نگردیده است؛

زیرا امیر مؤمنان منشأ فصاحت و منبع بلاغت و پدیدآورنده آن است،

مکنونات بلاغت بوسیله او آشکار گردیده، و قوانین و اصول آن او گرفته شده است؛

تمام خطباء و سخنرانان به او اقتداء نموده و همه واعظان بلیغ از سخن او استمداد جسته‌اند.

با این همه، او همیشه پیشرو است آنها دنباله رو، او مقدم است آنها مؤخر، زیرا سخن او کلامی است که آثار علم الهی، و بوی عطر سخن پیامبر را به همراه دارد.

از این رو خواسته دوستان را اجابت کردم و این کار را شروع کرده، در حالی که یقین داشتم سود و نفع معنوی آن بسیار است، و به زودی همه جا را تحت سیطره خود قرار خواهد داد و اجر آن ذخیره آخرت خواهد بود.

منظورم این بود که علاوه بر فضایل بی‌شمار دیگر، بزرگی قدر، و شخصیت امیر مؤمنان را از این نظر روشن سازم که: امام علی علیه السلام تنها فردی است که از میان تمام گذشتگانی که سخنی از آنها به جامانده، به آخرین مرحله فصاحت و بلاغت رسیده و گفتار او اقیانوسی است بی‌کرانه، که سخن هیچ بلیغی به پایه آن نخواهد رسید.

خواستم در افتخار کردن به امام علیه السلام به قول شاعر معروف «فَرَزْدَق» متمثل شوم (که در مورد افتخار به پدارن خود به شخصی به نام «جریر» خطاب می‌کند).

أُولَئِكَ أَتَابِي فَجِئْتِي بِمِثْلِهِمْ
إِذَا جَمَعْتُنَا يَا جَرِيرُ الْمَجَامِعِ
(ای جریر! اینها پدران و نیاکان منند اگر می‌توانی در آن هنگام که در مجمعی گرد آمدیم همانند آنها را برای خود برشمار.)

سخنان آن حضرت بر مدار سه اصل می‌چرخد :

اول - خطبه‌ها و اوامر

دوم - نامه‌ها و رسائل

سوم - کلمات حکمت آمیز و مواعظ

تصمیم گرفتم ابتداء خطبه‌ها، پس از آن نامه‌ها، و سپس کلمات حکمت آمیز جالب آن حضرت را جمع کنم. سپس به هر کدام از آنها بابی را اختصاص دادم و صفحاتی ویژه آن گردانیدم تا مقدمه‌ای باشد برای به دست آوردن آنچه که به آن دسترسی ندارم (و ممکن است) در آینده به آن برسم. و هرگاه سخنی از آن حضرت در مورد بحث و مناظره، یا پاسخ سؤال، و یا منظور دیگری بود که به آن دست یافتم ولی جزء هیچ یک از این سه بخش نبود، آن را در مناسب‌ترین و نزدیک‌ترین بخش قرار دادم. اگر در میان آنچه برگزیده‌ام فصول غیر منظم و سخنان غیر مرتبی آمده، به خاطر آن است که من نکته‌ها و جملات درخشان آن حضرت را جمع می‌کنم و منظوم حفظ تمام پیوندها و ارتباطات کلامی نیست.

از شگفتی‌های سخن امام علیه السلام که او خود در این زمینه تنها است و شریک و همتایی در آنها ندارد، این است که: سخن آن حضرت را که درباره زهد و مواعظ است هرگاه کسی تأمل کند و خود را از این جهت بیگانه دارد که این سخن شخصی عظیم‌القدر و نافذالامر است که همه در برابر او سر فرود می‌آورند؛ شک و تردید نخواهد کرد که گوینده این سخن کسی است که جز در وادی زهد و یارسایی قدم نگذاشته و هیچ اشتغالی به جز عبادت نداشته است و یقین می‌کند که این سخن از کسی است که در گوشه خانه‌ای تنها و دور از اجتماع یا در یکی از غارها قرار گرفته که جز صدای خودش را نمی‌شنود و غیر خویش دیگری را نمی‌بیند، و همواره مشغول عبادت می‌باشد. و هیچ گاه نمی‌تواند باور کند که این سخن کسی است که به هنگام جنگ در دریای لشکر دشمن فرو می‌رفت و پهلوانان و جنگجویان نیرومند را بر زمین می‌افکند. و او با این حال یکی از زهاد و یکی از افراد صالح و پاک و نمونه‌ای است که نظیر ندارد.

این است فضایل عجیب و شگفتی‌زا و ویژگی لطیف او که جمع میان اضداد کرده است. بسیار می‌شد که من در این باره با برادران مذاکره می‌کردم و شگفتی آنها را از این ویژگی خاص امام علیه السلام بر می‌انگیختم و راستی این خود جای عبرت و شایسته اندیشه و فکر است. اگر در اثناء سخنان انتخاب شده لفظ مرود و یا معنی مکزری آمده است، عذر من در این باره این است که در روایات مربوط به سخنان امام علیه السلام اختلاف است: گاهی سخنی را در روایتی یافتم و همان‌طور که بوده آن را نقل کرده‌ام. سپس روایت دیگری در همان موضوع به دستم رسیده که با روایت قبل یکسان نبوده، اما به خاطر مطالب بیشتری که داشته، و یا به خاطر لفظ جالب‌تری که در آن به کار رفته، لازم بود آن را نیز بیاورم. این نیز ممکن است بر اثر سهو و نسیان نه از روی عمد دوباره آورده شده است. با این حال ادعا نمی‌کنم که من به همه جوانب سخنان امام علیه السلام به طوری احاطه پیدا کرده‌ام که هیچ کدام از سخنان او از دستم نرفته است؛ بلکه بعید نمی‌دانم که آنچه نیافته‌ام بیش از آن باشد که یافته‌ام، و آنچه در اختیارم قرار گرفته کمتر از آنچه بدستم نیامده باشد.

اما وظیفه من غیر از تلاش و کوشش و سعی فراوان برای یافتن این گم‌شده نیست، و از خدا می‌خواهم در این راه مرا راهنمایی کند. بعد از تمام شدن کتاب چنین دیدم که نامش را «نَهْجُ الْبَلَاغَةِ» بگذارم؛ زیرا این کتاب

درهای بلاغت را به روی بیننده می‌گشاید، و خواسته‌هایش را به او نزدیک می‌سازد. این کتاب هم مورد نیاز دانشمند و عالم، و هم دانشجو و متعلم است، و هم خواسته شخص بلیغ و زاهد در آن یافت می‌شود. در بین کلمات امام علیه السلام سخنان شگفت‌انگیزی در مورد توحید، عدل و تنزیه خداوند از شباهت به خلق می‌بینم که تشنگان را سیراب کرده، و پرده‌ها را از روی تاریکی شباهت بر می‌گیرد. از خداوند بزرگ توفیق و نگهداری از لغزش را خواستارم، و نیز می‌خواهم که به من در این راه مقاومت و یاری بخشد و از خطای فکر پیش از خطای زبان، و از خطای سخن، پیش از لغزش قدم، به او پناه می‌برم. او مرا کفایت می‌کند و بهترین حافظ و یاور است.

سَنَه ۴۰۰ هجری

السَّريْفُ الرَّضِيُّ

«ابو الحسن محمد بن حسین الطاهر ذوالمناقب»

www.ketab.ir

۴۱	روانشناسی مدعیان دروغین قضاوت	۲	زندگی نامه مترجم
۴۳	خطبه ۱۸	۳	ویژگی‌های این ترجمه
۴۳	نکوهش اهل رأی	۵	سرآغاز
۴۳	مبانی وحدت اسلامی	۱۶	مقدمه سید رضی رحمه الله
۴۳	جامعیت و کمال دین و قرآن		
	خطبه ۱۹		
۴۳	سوابق تاریخی نکوهیده اشعث بن قیس		بخش اول - خطبه‌ها
	خطبه ۲۰		خطبه ۱
۴۵	علل پنهان بودن اسرار پس از مرگ	۲۱	عجز انسان از شناخت ذات خدا
۴۵	خطبه ۲۱ - راه رستگاری	۲۱	دین و شناخت خدا
	خطبه ۲۲	۲۱	راه‌های خداشناسی
۴۵	امام علیه السلام و شناساندن ناکتین	۲۵	فلسفه بعثت پیامبران
۴۵	ردّ ادّعاهاى ناکتین	۲۵	فلسفه بعثت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله
۴۵	شجاعت شهادت طلبی امام علیه السلام	۲۵	ضرورت امامت پس از پیامبران الهی
۴۵	خطبه ۲۳	۲۵	ویژگی‌های قرآن و احکام اسلام
		۲۷	فلسفه و ره‌آورد حج
۴۷	تناسب نعمت‌ها با استعدادهاى گوناگون		خطبه ۲
۴۷	ضرورت تعاون با خویشاوندان	۲۷	ستایش پروردگار
۴۷	ضرورت نیکی به خویشاوندان	۲۷	ویژگی‌های پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله
۴۷	خطبه ۲۴ - ضرورت آمادگی برای جهاد	۲۷	شناخت عمر جاهلیت
	خطبه ۲۵	۲۹	ویژگی‌های اهل بیت علیهم السلام
۴۹	علل شکست ملت‌ها	۲۹	سیمای فاسدان
۴۹	تقرین به ائمت خيانتکار	۲۹	جایگاه آل محمد علیهم السلام
	خطبه ۲۶		خطبه ۳
۴۹	شناخت فرهنگ جاهلیت	۲۹	شکوه از ابابکر و غضب خلافت
۵۱	مظلومیت و تنهایی امام علیه السلام	۲۹	بازی ابابکر با خلافت
۵۱	معرفی عمروعاص و ضرورت آمادگی نظامی	۳۱	شکوه از عمر و ماجرای خلافت
	خطبه ۲۷	۳۱	شکوه از شورای عمر
۵۱	ارزش جهاد در راه خدا	۳۱	شکوه از خلافت عثمان
۵۱	دعوت به مبارزه و نکوهش از نافرمانی کوفیان	۳۱	بیعت عمومی مردم با امیرالمؤمنین علیه السلام
۵۳	مظلومیت امام علیه السلام و علل شکست کوفیان	۳۱	مسئولیت‌های اجتماعی
	خطبه ۲۸		خطبه ۴
۵۳	دین‌شناسی	۳۳	ویژگی‌های اهل بیت پیامبر علیهم السلام
۵۳	ضرورت توبه و آخرت‌گرایی	۳۳	ویژگی‌های امام علی علیه السلام
۵۳	ترسناک‌ترین آفت‌ها		خطبه ۵
	خطبه ۲۹	۳۳	راه‌های پرهیز از فتنه‌ها
۵۵	علل نکوهش و شکست کوفیان	۳۳	فلسفه سکوت امام علی علیه السلام
۵۵	مسخ و دگرگونی کوفیان	۳۵	خطبه ۶ - آگاهی و مظلومیت امام علیه السلام
۵۵	خطبه ۳۰ - پاسخ به ضایعات دشمن	۳۵	خطبه ۷ - شناخت پیروان شیطان
۵۵	خطبه ۳۱ - روانشناسی طلحه و زبیر	۳۵	خطبه ۸ - پیمان شکنی زبیر
	خطبه ۳۲	۳۵	خطبه ۹ - شناخت طلحه و زبیر
۵۷	علل سیر ارتجاعی امت اسلامی	۳۵	خطبه ۱۰ - آگاهی امام برای مقابله با اصحاب جمل
۵۷	اقسام مردم	۳۷	خطبه ۱۱ - آموزش نظامی
۵۷	وصف پاکان در جامعه مسخ شده	۳۷	خطبه ۱۲ - شرکت آیندگان در پاداش گذشتگان
۵۷	روش برخورد با دنیا		خطبه ۱۳
	خطبه ۳۳	۳۷	عوامل سقوط جامعه
۵۹	آثار وره‌آورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله	۳۹	خطبه ۱۴ - نقش عوامل محیط در انسان
۵۹	ویژگی‌های نظامی، اخلاقی امام علی علیه السلام	۳۹	خطبه ۱۵ - سیاست اقتصادی امام علیه السلام
۵۹	شکوه از فتنه‌انگیزی قریش		خطبه ۱۶
	خطبه ۳۴	۳۹	اعلام سیاست‌های حکومتی
۵۹	نکوهش از سستی و نافرمانی کوفیان	۳۹	فضایل اخلاقی امام علیه السلام
۵۹	علل عقب‌ماندگی مردم کوفه	۴۱	سرگردانی مردم و ضرورت تقوا
۶۱	حقوق متقابل مردم و رهبری		خطبه ۱۷
	خطبه ۳۵	۴۱	شناخت بدترین انسان‌ها

۷۵	ویژگی‌های جهاد و پیروزی اسلام	۶۱	ضرورت ستایش پروردگار
۷۷	خبر از سلطه‌گری و ستمکاری معاویه	۶۱	علل شکست کوفیان
۷۷	روش‌رهایی از ستمکاری معاویه	۶۱	خلاصه ۳۶
۷۷	خبر از آینده‌دردناک خوارج	۶۳	تلاش در هدایت خوارج
۷۷	ویژگی‌ها و مظلومیت امیرالمؤمنین (ع)	۶۳	روانشناسی اهل نهروان
۷۷	خلاصه ۵۹ - خبر از قتلگاه خوارج	۶۳	خلاصه ۳۷
۷۷	خلاصه ۶۰ - خبر از مداوم تفکر انحرافی خوارج	۶۳	ویژگی‌ها و فضایل امام علی (ع)
۷۹	خلاصه ۶۱ - نهی از کشتار خوارج	۶۳	علت سکوت و کناره‌گیری از خلافت
۷۹	خلاصه ۶۲ - موضع‌گیری امام برابر تهدید به ترور	۶۳	خلاصه ۳۸ - ضرورت شناخت شبهات
۷۹	خلاصه ۶۳	۶۳	خلاصه ۳۹
۷۹	روش برخورد با دنیا	۶۵	نکوهش کوفیان
۷۹	آخرت‌گرایی	۶۵	علل شکست و نابودی کوفیان
۷۹	خلاصه ۶۴	۶۵	خلاصه ۴۰
۷۹	تقوا و آخرت‌گرایی	۶۵	ضرورت حکومت
۷۹	هدفداری و دنیاشناسی	۶۵	ره‌آورد حکومت
۷۹	ضرورت توبه و عمل‌گرایی	۶۷	خلاصه ۴۱
۷۹	خلاصه ۶۵	۶۷	پرهیز از حيله و نیرنگ
۸۱	خداشناسی	۶۷	سیاست توحیدی
۸۱	شناخت صفات پروردگار	۶۷	خلاصه ۴۲
۸۱	رابطه خدا با پدیده‌ها	۶۷	ترسناک‌ترین خصلت‌ها (آرزوهای طولانی)
۸۱	خلاصه ۶۶	۶۷	دنیاشناسی و آخرت‌گرایی
۸۱	آموزش جنگ انفرادی	۶۷	خلاصه ۴۳
۸۱	ضرورت هدفداری در جنگ	۶۷	واقع‌نگری در برخورد با دشمن
۸۱	ضرورت دشمن‌شناسی	۶۷	ضرورت جهاد با شامیان
۸۱	خلاصه ۶۷	۶۷	خلاصه ۴۴ - نأسف از فرار مصقله
۸۳	رد استبداد انصار و قریش در رابطه با امامت	۶۹	خلاصه ۴۵
۸۳	ویژگی‌های مدیریتی هاشم بن عقیله	۶۹	ضرورت ستایش پروردگار
۸۳	ستایش محمد بن ابی‌بکر	۶۹	روش برخورد با دنیا
۸۳	خلاصه ۶۹	۶۹	خلاصه ۴۶ - دعای سفر
۸۳	علل نکوهش کوفیان	۶۹	خلاصه ۴۷ - خبر از آینده کوفه
۸۳	مسخ ارزش‌های اخلاقی در کوفیان	۶۹	خلاصه ۴۸
۸۵	خلاصه ۷۰ - شکوه‌ها با پیامبر (ص)	۶۹	جایگاه ستایش پروردگار
۸۵	خلاصه ۷۱	۶۹	ضرورت آمادگی رزمی
۸۵	علل نکوهش کوفیان	۷۱	خلاصه ۴۹
۸۵	پاسخ به شایعات	۷۱	خداشناسی
۸۵	ویژگی‌های اخلاقی و معنوی امام (ع)	۷۱	راه‌های خداشناسی
۸۵	خلاصه ۷۲	۷۱	خلاصه ۵۰ - علل پیدایش فتنه‌ها
۸۵	ویژگی‌های پیامبر اسلام (ص)	۷۳	خلاصه ۵۱
۸۷	دعا برای پیامبر (ص)	۷۳	فرمان آزادسازی آب فرات
۸۷	خلاصه ۷۳	۷۳	تبیین صحیح مرگ و زندگی
۸۷	خبر غیبی از حکومت چهار فرمانروای فاسد، از پسران مروان	۷۳	خلاصه ۵۲
۸۷	خلاصه ۷۴ - ویژگی‌های امام علی (ع) از زبان خود	۷۳	تعریف دنیا
۸۹	خلاصه ۷۵ - دفاعیات امام برابر تهمت‌ها	۷۳	والایی نعمت‌های خدا
۸۹	خلاصه ۷۶ - صفات بنده پرهیزکار	۷۳	روش‌های شکرگذاری
۸۹	خلاصه ۷۷ - هشدار به غاصبان بنی‌امیه	۷۳	خلاصه ۵۳ - وصف قربانی
۸۹	خلاصه ۷۸ - نیایش امام	۷۵	خلاصه ۵۴
۹۱	پرهیز از توجه به غیرخدا	۷۵	وصف شیدایی مردم در روز بیعت
۹۱	تبیین جایگاه علم ستاره‌شناسی	۷۵	ضرورت پیکار با شامیان
۹۱	خلاصه ۸۰	۷۵	خلاصه ۵۵
		۷۵	علل ترک آغاز جنگ با شامیان
		۷۵	هدفداری در جنگ
		۷۵	خلاصه ۵۶
		۷۵	وصف مبارزات دوران پیامبر (ص)

۱۱۳	چگونگی آفرینش آسمان ها.	۹۱	بیان تفاوت های زنان و مردان.
۱۱۵	ویژگی های فرشتگان.	۹۱	مدیریت خانوادگی.
۱۱۵	اقسام فرشتگان.	۹۱	خطبه ۸۱ - تعریف زهد و پارسایی.
۱۱۵	صفات والای فرشتگان.	۹۳	خطبه ۸۲ - دنیا شناسی.
۱۱۷	پاک بودن فرشتگان از رذائل اخلاقی.	۹۳	خطبه ۸۳
۱۱۷	چگونگی آفرینش زمین.	۹۳	شناخت صفات الهی.
۱۱۹	نقش پدیده های جوی در زمین.	۹۳	سفارش به پرهیزکاری.
۱۱۹	زیبایی های زمین.	۹۳	دنیا شناسی.
۱۱۹	داستان زندگی آغازین آدم.	۹۵	وصف رستاخیز.
۱۱۹	آفرینش امکانات زندگی.	۹۵	وصف احوال بندگان صالح خدا.
۱۲۱	تعریف علم خداوند.	۹۵	مثل های پند آموز از سبیل های تقوا.
۱۲۱	نبایش امیرالمؤمنین علیه السلام .	۹۵	راه های شناخت و عبرت آموزی.
۱۲۳	خطبه ۹۲	۹۷	عبرت از مرگ.
۱۲۳	علل نپذیرفتن خلافت.	۹۷	معرفی الگوهای پرهیزکاری.
۱۲۳	ویژگی های مدیریتی امام علی علیه السلام .	۹۷	هشدار از دشمنی شیطان.
۱۲۳	خطبه ۹۳	۹۹	شگفتی های آفرینش انسان.
۱۲۳	ویژگی های علمی و سیاسی امام علی علیه السلام .	۹۹	عبرت از مرگ و مراحل پس از مرگ.
۱۲۳	خبر از فتنه های آینده.	۹۹	پند آموزی از تاریخ گذشتگان.
۱۲۳	خبر از فتنه های بنی امیه.	۹۹	ضرورت توبه و استفاده از فرصت ها.
۱۲۵	سرانجام تلخ و دردناک بنی امیه.	۱۰۱	خطبه ۸۴
۱۲۵	خطبه ۹۴	۱۰۱	روانشناسی عمرو عاص.
۱۲۵	وصف خدای سبحان.	۱۰۱	ویژگی های امام علی علیه السلام .
۱۲۵	وصف پیامبران آسمانی.	۱۰۱	خطبه ۸۵
۱۲۵	وصف پیامبر اسلام و اهل بیت پیامبر علیهم السلام .	۱۰۱	خدا شناسی.
۱۲۵	پندهای جاودانه.	۱۰۱	ضرورت پندپذیری.
۱۲۵	خطبه ۹۵	۱۰۱	وصف بهشت.
۱۲۵	وصف دوران جاهلیت.	۱۰۳	خطبه ۸۶
۱۲۷	ویژگی های تبلیغی پیامبر صلی الله علیه و آله .	۱۰۳	علم الهی.
۱۲۷	خطبه ۹۶	۱۰۳	پندهای ارزشمند.
۱۲۷	خدا شناسی.	۱۰۳	یادآوری ارزش های اخلاقی.
۱۲۷	ویژگی های پیامبر صلی الله علیه و آله .	۱۰۳	شناساندن ضد ارزش ها.
۱۲۷	خطبه ۹۷	۱۰۷	خطبه ۸۷
۱۲۷	علل شکست کوفیان و مظلومیت علی علیه السلام .	۱۰۷	معرفی بهترین بنده خدا.
۱۲۹	تفاوت های شامیان یا کوفیان.	۱۰۷	وصف زشت ترین انسان.
۱۲۹	کوفیان و مسخ ارزش ها.	۱۰۷	شناساندن جایگاه عترت پیامبر صلی الله علیه و آله .
۱۲۹	ضرورت اطاعت اهل بیت پیامبر علیهم السلام .	۱۰۷	ویژگی های امام علی علیه السلام .
۱۲۹	وصف اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله .	۱۰۷	اخبار غیبی نسبت به آینده بنی امیه.
۱۲۹	خطبه ۹۸	۱۰۷	خطبه ۸۸
۱۲۹	خبر از فراگیر شدن ستم بنی امیه.	۱۰۷	عوامل هلاکت انسان ها.
۱۲۹	روش سالم ماندن در حکومت بنی امیه.	۱۰۷	اندوه مسخ ارزش ها.
۱۲۹	خطبه ۹۹	۱۰۷	خطبه ۸۹
۱۲۹	ضرورت شکر و سیاست.	۱۰۷	وصف روزگاران بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله .
۱۲۹	پرهیز از دنیا پرستی.	۱۰۷	عبرت آموزی از روزگار جاهلیت.
۱۳۱	ضرورت عبرت آموزی از گذشتگان.	۱۰۹	خطبه ۹۰
۱۳۱	ضرورت یاد مرگ و یاری خواستن از خدا.	۱۰۹	نشانه های خدا در هستی.
۱۳۱	خطبه ۱۰۰	۱۰۹	رابطه خدا با پدیده ها.
۱۳۱	شناخت خدا.	۱۰۹	اندرزهای حکیمانه.
۱۳۱	ویژگی های اخلاقی پیامبر صلی الله علیه و آله .	۱۰۹	خطبه ۹۱
۱۳۱	تداوم امامت امامان تا ظهور امام زمان علیه السلام .	۱۱۱	خدا شناسی.
۱۳۱	خطبه ۱۰۱	۱۱۱	صفات خدا در قرآن.
۱۳۳	خدا شناسی.	۱۱۳	عجز انسان از شناخت ذات خدا.
۱۳۳	هدایت مخالفان.	۱۱۳	رد روشهای دروغین شناخت.
۱۳۳	خبر از حوادث آینده در کوفه.	۱۱۳	وصف پروردگار در آفرینش موجودات.

۱۵۳	•	خلفه ۱۰۲	•	روش برخورد با دنیا
۱۵۳	•	وصف روز قیامت	•	نکوهش از غفلت زندگان
۱۳۳	•	خبر از آینده خونین بصره و رزم مجاهدان	•	خلفه ۱۱۴
۱۵۵	•	خلفه ۱۰۳	•	ارزش ستایش و شهادت به یگانگی خدا
۱۵۵	•	روش برخورد با دنیا	•	سفارش به تقوا
۱۵۵	•	ارزش عالم و بی‌ارزشی جاهل	•	شناخت دنیا
۱۵۵	•	وصف مؤمن در تحولات سخت آینده	•	ارزیابی صحیح رابطه دنیا و آخرت
۱۳۵	•	خبر از آزمایش‌ها و دگرگونی اسلام	•	خلفه ۱۱۵
۱۵۷	•	خلفه ۱۰۴	•	دعا برای طلب باران
۱۵۷	•	وصف دوران جاهلیت	•	روش استغفار
۱۳۵	•	ره‌آوردهای بعثت	•	خلفه ۱۱۶
۱۳۵	•	خلفه ۱۰۵	•	ویژگی‌های پیامبر اسلام ﷺ
۱۳۷	•	ویژگی‌های پیامبر ﷺ	•	اندرز یاران
۱۳۷	•	خبر از آینده تلخ بنی‌امیه	•	وصف یارانی که به شهادت رسیدند
۱۳۷	•	خبر از خونخواهان اهل بیت ﷺ	•	خبر از خونریزی و شکمارگی حجاج بن یوسف ثقفی
۱۳۷	•	ضرورت پیروی از اهل بیت ﷺ	•	خلفه ۱۱۷ - سرزنش انسان‌های خودپرست
۱۳۷	•	وظایف امام در جامعه اسلامی	•	خلفه ۱۱۸ - ستودن یاران نیکوکار
۱۳۷	•	خلفه ۱۰۶	•	خلفه ۱۱۹
۱۳۹	•	ویژگی‌ها و ره‌آورد اسلام	•	علل نکوهش کوفیان
۱۳۹	•	دعا برای پیامبر ﷺ	•	مسئولیت‌های رهبری
۱۳۹	•	ره‌آورد بعثت پیامبر ﷺ	•	ویژگی‌های امام علی ﷺ
۱۳۹	•	علل سقوط و سیر ارتجاعی امت	•	خلفه ۱۲۰
۱۳۹	•	خلفه ۱۰۷ - وصف نبرد یاران در صفین	•	ویژگی‌های امام ﷺ و اهل بیت ﷺ
۱۴۱	•	خلفه ۱۰۸	•	ضرورت آخرت‌گرایی و ترک از عذاب
۱۴۱	•	خداشناسی	•	خلفه ۱۲۱
۱۴۱	•	وصف پیامبر اسلام ﷺ	•	علل شکست کوفیان و پذیرش حکمت
۱۴۱	•	علل انحراف فرزندان امیه	•	وصف یاران شهید
۱۴۱	•	نکوهش کوفیان	•	هشدار از هریکاری شیطان
۱۴۱	•	خبر از کشتار و فساد بنی‌امیه	•	خلفه ۱۲۲
۱۴۳	•	هشدار و سفارش به اطاعت از اهل بیت ﷺ	•	خداسازی نیروهای خوارج
۱۴۳	•	خبر از مسخ ارزش‌ها در حکومت بنی‌امیه	•	سیاست استثمار قرآن بر سر نیزه کردن
۱۴۳	•	خلفه ۱۰۹	•	وصف یاران جهادگر پیامبر ﷺ
۱۴۳	•	وصف قدرت پروردگار	•	هدف مبارزه با دشمنان
۱۴۵	•	وصف فرشتگان	•	خلفه ۱۲۳
۱۴۵	•	نعمت‌های خداوند و سوءاستفاده‌ها	•	ضرورت امداد یاران در جنگ
۱۴۵	•	خطر عشق و وابستگی‌های دروغین	•	آموزش روانی در جنگ
۱۴۵	•	وصف چگونگی مرگ	•	هشدار از کوتاهی در نبرد
۱۴۷	•	وصف رستاخیز و زنده شدن دوباره	•	خلفه ۱۲۴
۱۴۷	•	وصف پارسایی پیامبر ﷺ	•	آموزش تاکتیک‌های رزم‌انفرادی
۱۴۷	•	ویژگی‌های اهل بیت ﷺ	•	شرایط پرچمداران
۱۴۷	•	خلفه ۱۱۰	•	آموزش معنوی سربازان
۱۴۷	•	ره‌آورد برخی از مبانی اعتقادی	•	خلفه ۱۲۵
۱۴۹	•	ارزش و ره‌آوردهای قرآن	•	علل پذیرش حکمت
۱۴۹	•	خلفه ۱۱۱	•	نقش قرآن و سنت در حل مخاصمات
۱۴۹	•	هشدار از دنیاپرستی	•	علل نکوهش کوفیان و خوارج
۱۴۹	•	شناخت ماهیت دنیا	•	خلفه ۱۲۶
۱۴۹	•	روش برخورد با دنیا	•	سیاست توحیدی و عدالت اقتصادی
۱۵۱	•	عبرت از گذشتگان	•	مرز عدالت و اسراف
۱۵۱	•	پرهیز از دنیای حرام	•	خلفه ۱۲۷
۱۵۱	•	عبرت از قدرتمندان نابود شده	•	افشاء عقاید گمراه‌کننده خوارج
۱۵۳	•	خلفه ۱۱۲ - عجز انسان از درک فرشتگان	•	پرهیز از افراط و تفریط در دوستی امام ﷺ
۱۵۳	•	خلفه ۱۱۳	•	علل پذیرش حکمت
۱۵۳	•	شناخت دنیا و پرهیز از دنیازدگی	•	خلفه ۱۲۸

۱۷۱. اخبار غیبی امام علیه السلام نسبت به آینده بصره. خطبه ۱۴۴
۱۷۱. وصف ترک‌های مغول. فلسفه بعثت پیامبران. خطبه ۱۴۴
۱۷۳. جایگاه علم غیب. ویژگی‌های امامان دوازده گانه شیعه. خطبه ۱۴۹
۱۷۳. وصف جامعه مسخ شده. شناساندن گمراهان و عبدالملک مروان. خطبه ۱۴۹
۱۷۳. عبرت گرفتن از دنیا. اندرزهای جاودانه. خطبه ۱۴۵
۱۷۵. خداگرایی در مبارزه. دنیاشناسی. خطبه ۱۳۰
۱۷۵. ره‌آورد تقوا. نکوهش از بدعت‌ها. خطبه ۱۴۶
۱۷۵. علل نکوهش کوفیان. واقع‌بینی در مشاوره نظامی. خطبه ۱۴۷
۱۷۵. فلسفه حکومت اسلامی. ره‌آورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله. خطبه ۱۴۷
۱۷۷. شرایط رهبر اسلامی. خبر از آینده تأسف بار مسلمین. خطبه ۱۴۷
۱۷۷. ستایش پروردگار. پندهای حکیمانه. خطبه ۱۴۸
۱۷۷. ضرورت یاد مرگ. شناخت جایگاه قرآن و عترت پیامبر صلی الله علیه و آله. خطبه ۱۴۸
۱۷۷. ضرورت عمل‌گرایی و روش برخورد با دنیا. روانشناسی طلحه و زبیر. خطبه ۱۴۸
۱۷۷. ضرورت توجه به عظمت پروردگار. افشای اهداف شیطانی اصحاب جمل. خطبه ۱۴۹
۱۷۷. ویژگی‌های قرآن. یاد مرگ. خطبه ۱۴۹
۱۷۷. ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله. وصیت‌های امام علی علیه السلام. خطبه ۱۴۹
۱۷۹. روش برخورد با دنیا. وصف دورانی که امام رانمی‌یابند. خطبه ۱۵۰
۱۷۹. اندرزهای جاودانه. آینده بشریت و ظهور حضرت مهدی علیه السلام. خطبه ۱۵۰
۱۷۹. ره‌آورد های قرآن. علل سقوط مردم. خطبه ۱۳۴
۱۷۹. نقش امدادهای الهی در پیروزی. ره‌آورد حکومت حضرت مهدی علیه السلام. خطبه ۱۳۴
۱۷۹. ضرورت حفظ پایگاه اسلامی. سرنوشت مردم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله. خطبه ۱۳۴
۱۷۹. خطبه ۱۳۵ - شناخت دشمنان امام علیه السلام. افسوس از سیر ارتجاعی امت. خطبه ۱۵۱
۱۷۹. خطبه ۱۳۶ - ارزش شهادتین. ارزش شهادتین. خطبه ۱۵۱
۱۸۱. وصف ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام. نکوهش مردم گمراه. خطبه ۱۵۱
۱۸۱. ضرورت یاری کردن در اصلاح و بازسازی دل‌ها. خبر از آینده خونین عرب. خطبه ۱۵۱
۱۸۱. خطبه ۱۳۷ - افشای ادعاهای طلحه و زبیر. روش مقابله با فتنه‌ها. خطبه ۱۵۱
۱۸۱. وصف ویژگی‌های بیعت با امام علیه السلام. شناخت صفات خدا. خطبه ۱۵۱
۱۸۱. شکوه از طلحه و زبیر. شناخت عظمت امامان علیهم السلام و قرآن. خطبه ۱۵۱
۱۸۱. خطبه ۱۳۸ - ویژگی‌های قرآن. شناخت صفات خدا. خطبه ۱۵۱
۱۸۳. خبر از ظهور و سیستم حکومتی حضرت مهدی (عج). خطبه ۱۵۲
۱۸۳. خبر از تهاجم خونین عبدالملک مروان به کوفه. وصف گمراهان و غفلت زندگان. خطبه ۱۵۲
۱۸۳. خطبه ۱۳۹ - ویژگی‌های امام علیه السلام. درمان غفلت زدگی‌ها. خطبه ۱۵۲
۱۸۳. خطبه ۱۴۰ - ضرورت باری کردن پاکان در اصلاح فاسدان. صفات ناپسند ناپود کننده. خطبه ۱۵۲
۱۸۳. ضرورت پرهیز از غیبت دیگران. روانشناسی انسانی و حیوانی. خطبه ۱۵۴
۱۸۳. خطبه ۱۴۱ - حفظ دوستی‌ها و طرد بدگویان. جایگاه امامان معصوم علیهم السلام و نکوهش از منحرفان. خطبه ۱۵۴
۱۸۵. شناخت حق و باطل. شرایط امامت و رهبری. خطبه ۱۵۴
۱۸۵. خطبه ۱۴۲ - شناخت حق و باطل. تأثیر متقابل جسم و روح. خطبه ۱۵۴
۱۸۵. پرهیز از اسراف. وصف پروردگار. خطبه ۱۵۴
۱۸۵. شناخت راه‌های بخشش و احسان. شگفتی‌های خفاش. خطبه ۱۵۴
۱۸۵. خطبه ۱۴۳ - رابطه نظام هستی با انسان. ضرورت اطاعت از رهبری. خطبه ۱۵۶
۱۸۷. فلسفه آزمایش‌ها. ره‌آورد ایمان. خطبه ۱۵۶
۱۸۷. نیایش برای طلب باران. یادآوری برخی از ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن. خطبه ۱۵۶

۲۰۷	خبر از فتنه‌ها و شهادت خویش	۲۲۹	افشای توطئه ناکتین
۲۰۷	خبر از آزمایش شدن اُمت	۲۳۱	خطبه ۱۷۰ - روش هدایت کردن
	خطبه ۱۵۷		خطبه ۱۷۱
۲۰۷	عبرت از تاریخ گذشتگان	۲۳۱	نیایش در آستانه جنگ
۲۰۹	ضرورت تقوا و خودسازی	۲۳۱	روش بسیج نیروها در جنگ
۲۰۹	یاد تنهایی قبر		خطبه ۱۷۲
	خطبه ۱۵۸	۲۳۱	گفتگو در روز شورا
۲۰۹	ارزش پیامبر ﷺ و قرآن	۲۳۳	شکوه از قریش
۲۱۱	خبر از آینده دردناک بنی‌امیه	۲۳۳	شکوه از ناکتین
۲۱۱	خطبه ۱۵۹ - وصف کشورداری خویش	۲۳۳	علل پیکار با اصحاب جَتل
	خطبه ۱۶۰		خطبه ۱۷۳
۲۱۱	خداشناسی	۲۳۳	ویژگی‌ها و شرایط رهبر اسلامی
۲۱۱	راه‌های خداشناسی	۲۳۵	ضرورت تقوا
۲۱۳	وصف امیدواری به خدا	۲۳۵	ضرورت شناخت دنیا
۲۱۳	ضرورت توجه به روش زندگی پیامبران		خطبه ۱۷۴
۲۱۳	راه و رسم زندگی پیامبر اسلام ﷺ	۲۳۵	افشای ادعاهای دروغین طلحه
۲۱۵	ضرورت پیروی از سنت پیامبر ﷺ	۲۳۵	پاسخ به شایعات پیرامون قتل عثمان
۲۱۵	ساده‌زیستی امام علی علیه السلام		خطبه ۱۷۵
	خطبه ۱۶۱		نکوهش غافلان
۲۱۵	وصف پیامبر ﷺ و اهل بیت علیهم السلام	۲۳۷	علوم بی‌پایان امام علی علیه السلام
۲۱۷	ضرورت تقوا و عبرت از گذشتگان	۲۳۷	ویژگی‌های امام علی علیه السلام
	خطبه ۱۶۲		خطبه ۱۷۶
۲۱۷	علل و عوامل غصب امامت	۲۳۷	ضرورت اطاعت از دستورات الهی
۲۱۷	شکوه از ستم‌های معاویه	۲۳۷	ویژگی‌های قرآن
	خطبه ۱۶۳		تشویق به اعمال نیکو
۲۱۹	خداشناسی	۲۳۹	ضرورت کنترل زبان
۲۱۹	وصف ویژگی‌های آفرینش	۲۳۹	برهیز از بدعت‌ها
۲۱۹	شگفتی آفرینش انسان	۲۴۱	ره‌آورد های قرآن
	خطبه ۱۶۴		اقسام ظلم و ستم
۲۲۱	هشدار دادن به عثمان	۲۴۱	ضرورت خودسازی
۲۲۱	جایگاه ارزشی امام عادل و رهبر ستمگر		خطبه ۱۷۷
۲۲۱	ترساندن عثمان از خشم مجاهدان	۲۴۱	شرایط حکمت
	خطبه ۱۶۵		نکوهش از خیانت داوران حکمت
۲۲۱	شگفتی آفرینش پرندگان		خطبه ۱۷۸
۲۲۳	شگفتی آفرینش طاووس	۲۴۳	خداشناسی
۲۲۳	روانشناسی حیوانی طاووس	۲۴۳	روش برخورد با دنیا
۲۲۳	شگفتی رنگ‌آمیزی پرهای طاووس		خطبه ۱۷۹ - خداشناسی
۲۲۵	عجز انسان از درک حقائق پدیده‌ها		خطبه ۱۸۰
۲۲۵	شگفتی آفرینش چانداران کوچک	۲۴۵	نکوهش از کوفیان
۲۲۵	وصف ویژگی‌های بهشت جاودانه	۲۴۵	علل سقوط و انحطاط فکری کوفیان
	خطبه ۱۶۶	۲۴۵	خطبه ۱۸۱ - نکوهش فریب خوردگان از خوارج
۲۲۷	احترام متقابل اجتماعی		خطبه ۱۸۲
۲۲۷	آینده دردناک بنی‌امیه	۲۴۵	ستایش پروردگار
۲۲۷	علل پیروزی و شکست ملت‌ها	۲۴۷	راه‌های خداشناسی
	خطبه ۱۶۷		خداشناسی
۲۲۷	ویژگی‌های قرآن	۲۴۹	سفارش به تقوا و پندپذیری از تاریخ
۲۲۷	وصف ویژگی‌های مسلمانی	۲۴۹	وصف حضرت مهدی (عج)
۲۲۹	مسئولیت‌ها	۲۴۹	پند و اندرز یاران
	خطبه ۱۶۸	۲۴۹	یاد یاران شهید
۲۲۹	واقع‌بینی امام در مبارزه با ناکتین	۲۴۹	ضرورت جهاد و هدفداری در مبارزه
۲۲۹	مشکلات جنگ داخلی		خطبه ۱۸۳
	خطبه ۱۶۹	۲۵۱	خداشناسی
۲۲۹	ضرورت اطاعت از رهبری	۲۵۱	ویژگی‌های قرآن

۲۸۳	علل نكوهش و سقوط كوفيان	۲۵۱	سفارش به پرهیزکاری
۲۸۳	قاطعیت در نبرد با منحرفان	۲۵۳	ضرورت یاد قیامت و عذاب الهی
۲۸۳	سوابق درخشان شجاعت و فضایل امام علی علیه السلام	۲۵۳	روش استفاده از دنیا
۲۸۵	خیره‌سری و دشمنی سران قریش	۲۵۵	خطبه ۱۸۴ - افشای منافق
۲۸۵	الگوهای کامل انسان		خطبه ۱۸۵
	خطبه ۱۹۲	۲۵۵	خداشناسی
۲۸۷	سیمای پرهیزکاران	۲۵۵	ویژگی‌های پیامبر اسلام ﷺ
۲۸۷	شب پرهیزکاران	۲۵۵	راه‌های خداشناسی
۲۸۷	روز پرهیزکاران	۲۵۷	شگفتی آفرینش ملخ
۲۸۹	نشانه‌های پرهیزکاران	۲۵۷	نشانه‌های خدا در طبیعت
۲۸۹	جایگاه اجل و مرگ انسان		خطبه ۱۸۶
	خطبه ۱۹۴	۲۵۷	شناساندن راه صحیح خداشناسی
۲۹۱	مشکلات رسالت	۲۵۹	والا تر از صفات پدیده‌ها
۲۹۱	سیمای منافقان	۲۵۹	شناخت قدرت پروردگار
۲۹۱	افشای اهداف شیطانی منافقان	۲۶۱	معاد و آفرینش دوباره پدیده‌ها
	خطبه ۱۹۵		خطبه ۱۸۷
۲۹۱	نشانه‌های خدا در هستی	۲۶۳	خیر از حوادث و دگرگونی آینده
۲۹۳	خداشناسی	۲۶۳	ضرورت اطاعت از رهبری
۲۹۳	ضرورت یاد آخرت		خطبه ۱۸۸
	خطبه ۱۹۶	۲۶۳	سفارش به پرهیزکاری
۲۹۳	وصف جاهلیت	۲۶۳	ارزش یاد مرگ
۲۹۳	ضرورت تقوا و ترک دنیاپرستی	۲۶۳	ضرورت شتاب در نیکوکاری‌ها
۲۹۳	ضرورت عمل‌گرایی		خطبه ۱۸۹
	خطبه ۱۹۷	۲۶۵	اقسام ایمان
۲۹۳	فضایل امیرالمؤمنین علیه السلام	۲۶۵	شناخت هجرت و مهاجر واقعی
۲۹۵	اندوه وفات پیامبر ﷺ	۲۶۵	مشکلات فهم برخی از احادیث
۲۹۵	ویژگی‌های امام علی علیه السلام	۲۶۵	آگاهی ژرف امام ﷺ
	خطبه ۱۹۸		خطبه ۱۹۰
۲۹۵	شناخت علم الهی	۲۶۵	ضرورت شکرگذاری
۲۹۵	ارزش پرهیزکاری	۲۶۵	سفارش به پرهیزکاری و یاد مرگ
۲۹۵	ویژگی‌های اسلام	۲۶۵	توجه به زودگذر بودن دنیا
۲۹۷	بعثت پیامبر ﷺ و سختی‌های جاهلیت	۲۶۷	آینده پرهیزکاران
۲۹۷	ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن	۲۶۷	آموزش نظامی
	خطبه ۱۹۹		خطبه ۱۹۱
۲۹۹	ره‌آورد نماز	۲۶۹	شناخت پروردگار
۲۹۹	ارزش و ره‌آورد زکات	۲۶۹	ره‌آورد پرهیزکاری
۲۹۹	مسئولیت ادای امامت	۲۶۹	پرهیز از دنیای حرام
۳۰۱	دانش الهی	۲۷۱	اقسام دنیاپرستان
۳۰۱	خطبه ۲۰۰ - سیاست دروغین معاویه		خطبه ۱۹۲
	خطبه ۲۰۱	۲۷۱	والایی پروردگار
۳۰۱	ضرورت پیمودن راه حق	۲۷۱	نکوهش از تکبر و خودپسندی شیطان
۳۰۱	مسئولیت‌های عمومی در برابر گناه	۲۷۱	آزمایش‌ها و روش‌های درمان تکبر
	خطبه ۲۰۲	۲۷۳	هشدار از دشمنی‌های شیطان
۳۰۱	شکوه‌ها با پیامبر ﷺ	۲۷۳	پرهیز از تکبر و اخلاق جاهلی
۳۰۱	شرح اندوه بی‌پایان	۲۷۵	پرهیز از سران متکبر و خودپسند
	خطبه ۲۰۳	۲۷۵	ضرورت عبرت از گذشتگان
۳۰۳	ضرورت آخرت‌گرایی	۲۷۵	فلسفه آزمایش‌ها
۳۰۳	دنیا و آزمایش‌ها	۲۷۷	فلسفه حج
۳۰۳	خطبه ۲۰۴ - آمادگی برای سفر آخرت	۲۷۹	پرهیز از ستمکاری
	خطبه ۲۰۵	۲۷۹	فلسفه عبادات اسلامی
۳۰۳	برخورد قاطع با سران جَمل	۲۷۹	تقصّب ورزیدن زشت و زیبا
۳۰۳	هدفداری امام در حکومت	۲۷۹	علل پیروزی و شکست ملت‌ها
۳۰۳	فلسفه عدالت اقتصادی	۲۸۱	ره‌آورد بعثت پیامبر اسلام ﷺ

۳۲۷	انسان و رستاخیز	خطبه ۲۰۶
۳۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از ستمکاری	پرهیز از دشنام دشمن
۳۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از امتیازدهی	هدفداری در جنگ و نیایش
۳۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از رشوه‌خواری	خطبه ۲۰۷ - ضرورت حفظ امامت
۳۲۷	امام علیه السلام و عدالت اجتماعی	خطبه ۲۰۸ - نكوهش از نافرمانی كوفیان
۳۲۹	خطبه ۲۲۵ - یاری خواستن از خدا در مشکلات اقتصادی	خطبه ۲۰۹
۳۲۹	خطبه ۲۲۶	روش استفاده از دنیا
۳۲۹	دنیاشناسی	برخورد با تفکر ترك دنیا
۳۲۹	ضرورت عبرت گرفتن از دنیا	وظایف رهبری
۳۲۷	خطبه ۲۲۷	خطبه ۲۱۰
۳۳۱	چگونگی آنس خدا با بندگان عارف	اقسام احادیث رواج یافته
۳۳۱	روشن درخواست از خداوند	اقسام راویان حدیث
۳۳۱	خطبه ۲۲۸ - ویژگی‌های سلمان فارسی	اقسام یاران پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۳۱	خطبه ۲۲۹ - ویژگی‌های بیعت مردم با امام	خطبه ۲۱۱
۳۳۱	خطبه ۲۳۰	نشانه‌های خدا در هستی
۳۳۳	ره‌آورد پرهیزکاری و عمل	شگفتی آفرینش پدیده‌ها
۳۳۳	ضرورت یاد مرگ	خطبه ۲۱۲ - بسیج مردم برای جنگ با شامیان
۳۳۳	سفارش به نیکوکاری	خطبه ۲۱۳
۳۳۳	دنیا و زاهدان	خداشناسی
۳۳۳	خطبه ۲۳۱ - ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله	ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۳۵	خطبه ۲۳۲ - احتیاط در بیت المال	خطبه ۲۱۴
۳۳۵	خطبه ۲۳۳	پیامبر شناسی
۳۳۵	فصاحت و بلاغت اهل بیت علیهم السلام	ارزش دانشمندان الهی
۳۳۵	علل سقوط جامعه اسلامی	پندهای جاودانه
۳۳۵	خطبه ۲۳۴ - علل تفاوت‌ها میان انسان‌ها	دعا ۲۱۵
۳۳۵	خطبه ۲۳۵ - در سوگ پیامبر صلی الله علیه و آله	دعا و نیایش
۳۳۷	خطبه ۲۳۶ - یاد مشکلات هجرت	روش درخواست از خداوند
۳۳۷	خطبه ۲۳۷ - سفارش به نیکوکاری	خطبه ۲۱۶
۳۳۷	خطبه ۲۳۸	شناخت حقوق اجتماعی
۳۳۷	وصف شامیان	حقوق متقابل مردم و رهبری
۳۳۷	نكوهش از انتخاب داوران	را‌آورد حقوق اجتماعی
۳۳۹	خطبه ۲۳۹ - فضایل اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله	ویژگی‌های اخلاقی و مدیریتی امیرالمؤمنین علیه السلام
۳۳۹	خطبه ۲۴۰ - نكوهش از موضع‌گیری‌ها ناروای عثمان	ضرورت سالم سازی روابط بین مردم و رهبری
۳۳۹	خطبه ۲۴۱ - تشویق برای جهاد	خطبه ۲۱۷
۳۳۹	خطبه ۲۴۲	شکوه‌ها از قریش
۳۳۹	خطبه ۲۴۳	علل تنهایی و مظلومیت
۳۳۹	خطبه ۲۴۴	خطبه ۲۱۸ - افشای خیانت ناکثان
۳۳۹	خطبه ۲۴۵	خطبه ۲۱۹ - تأسف بر کشته شدگان جَهل
۳۳۹	خطبه ۲۴۶	خطبه ۲۲۰ - پوینده راه خدا
۳۳۹	خطبه ۲۴۷	خطبه ۲۲۱
۳۳۹	خطبه ۲۴۸	هشدار از غفلت زدگی‌ها
۳۳۹	خطبه ۲۴۹	ضرورت عبرت آموزشی از گذشتگان
۳۳۹	خطبه ۲۵۰	پیام مردگان
۳۳۹	خطبه ۲۵۱	بندپذیری از حالات رفتگان
۳۳۹	خطبه ۲۵۲	سختی‌های لحظه‌های مرگ
۳۳۹	خطبه ۲۵۳	خطبه ۲۲۲
۳۳۹	خطبه ۲۵۴	ارزش و ره‌آورد یاد خدا
۳۳۹	خطبه ۲۵۵	سیمای یادکنندگان خدا
۳۳۹	خطبه ۲۵۶	ارزش وجود ذاکران و عارفان
۳۳۹	خطبه ۲۵۷	خطبه ۲۲۳
۳۳۹	خطبه ۲۵۸	هشدار از غرورزدگی‌ها
۳۳۹	خطبه ۲۵۹	راه چگونه بودن و چگونه زیستن
۳۳۹	خطبه ۲۶۰	ضرورت دنیاشناسی

● بخش دوم - نامه‌ها

نامه ۱

۳۴۳	افشای سران ناکثین	خطبه ۲۲۰
۳۴۳	تشویق مردم کوفه برای جهاد	خطبه ۲۲۱
۳۴۳	نامه ۲ - تشکر از مجاهدان از جنگ برگشته	هشدار از غفلت زدگی‌ها
۳۴۳	نامه ۳	ضرورت عبرت آموزشی از گذشتگان
۳۴۳	برخورد قاطع با خیانت کارگزاران	پیام مردگان
۳۴۳	هشدار از بی‌اعتباری دنیای حرام	بندپذیری از حالات رفتگان
۳۴۵	ضرورت عبرت از گذشتگان	سختی‌های لحظه‌های مرگ
۳۴۵	نامه ۴ - روش گزینش نیروهای عمل کننده	خطبه ۲۲۲
۳۴۵	نامه ۵ - هشدار از استفاده ناروای بیت المال	ارزش و ره‌آورد یاد خدا
۳۴۵	نامه ۶	سیمای یادکنندگان خدا
۳۴۷	علل مشروعیت حکومت امام علیه السلام	ارزش وجود ذاکران و عارفان
۳۴۷	پاسخ به شایعات و اتعاهای معاویه	خطبه ۲۲۳
۳۴۷	نامه ۷	هشدار از غرورزدگی‌ها
۳۴۷	افشای چهره پنهان معاویه	راه چگونه بودن و چگونه زیستن
۳۴۷	پاسخ به شایعات	ضرورت دنیاشناسی

- نامه ۸ - وادار ساختن معاویه به بیعت ۳۴۷ • نامه ۲۸
- نامه ۹
- افشای دشمنی‌های قریش و استقامت پیامبر ﷺ ۳۴۷
- افشای اذعاهای دروغین معاویه ۳۴۹
- نامه ۱۰
- افشای چهره پنهان معاویه ۳۴۹
- پاسخ به تهدید نظامی معاویه ۳۴۹
- نامه ۲۹ - هشدار به مردم بصره ۳۶۹
- نامه ۳۰ - پند و هشدار به معاویه ۳۶۹
- نامه ۳۱
- احتیاط‌های ضروری در حرکت سپاهیان ۳۵۱
- ویژگی‌های خط شکنان ۳۵۱
- نامه ۱۲
- احتیاط‌های نظامی برای سربازان پیشتاز ۳۵۱
- روش استقرار سپاه برابر دشمنان ۳۵۱
- نامه ۱۳ - رعایت سلسله مراتب فرماندهی ۳۵۱
- نامه ۱۴
- ترک آغازگری در جنگ ۳۵۳
- اخلاق نظامی پس از یزید ۳۵۳
- نامه ۱۵ - نیایش در جنگ ۳۵۳
- نامه ۱۶ - آموزش تاکتیک‌های نظامی ۳۵۳
- نامه ۱۷
- افشای چهره بنی‌امیه ۳۵۵
- ویژگی‌ها و فضایل اهل بیت علیهم‌السلام ۳۵۵
- نامه ۱۸
- هشدار از مسایل بصره ۳۵۵
- ویژگی‌های قبیله بنی‌تمیم ۳۵۵
- اخلاق مدیریتی ۳۵۵
- نامه ۱۹
- هشدار از بدرفتاری با مردم ۳۵۵
- طرح اخلاق اجتماعی و مدیریتی ۳۵۷
- نامه ۲۰ - هشدار از خیانت به بیت‌المال ۳۵۷
- نامه ۲۱ - سفارش به میانه روی ۳۵۷
- نامه ۲۲ - سفارش به آخرت‌گرایی ۳۵۷
- نامه ۲۳
- وصیت آخر امام ۳۵۷
- سفارش به ارزش‌های اخلاقی ۳۵۷
- نامه ۲۴
- وصیت اقتصادی نسبت به اموال شخصی ۳۵۹
- سفارش به اعتدال در مصرف اموال ۳۵۹
- وصیت به حفظ درختان و باغات ۳۵۹
- نامه ۲۵
- اخلاق اجتماعی کارگزاران اقتصادی ۳۵۹
- روش جمع‌آوری بیت‌المال ۳۶۱
- حمایت از حقوق حیوانات ۳۶۱
- نامه ۲۶
- اخلاق کارگزاران مالیاتی ۳۶۱
- ضرورت امانت‌داری ۳۶۳
- نامه ۲۷
- اخلاق اجتماعی مدیران ۳۶۳
- پرهیزکاران و دنیای حلال ۳۶۳
- ضرورت یاد مرگ ۳۶۳
- اخلاق مدبران اجرایی ۳۶۵
- هشدار از خطرات منافقین ۳۶۵
- افشای اذعاهای دروغین معاویه ۳۶۵
- ویژگی‌ها و فضایل بنی‌هاشم ۳۶۵
- امتیازات بنی‌هاشم و رسوایی بنی‌امیه ۳۶۷
- مظلومیت امیرالمؤمنین (ع) ۳۶۷
- پاسخ به تهدیدات نظامی ۳۶۷
- نامه ۲۹ - هشدار به مردم بصره ۳۶۹
- نامه ۳۰ - پند و هشدار به معاویه ۳۶۹
- نامه ۳۱
- انسان و حوادث روزگار ۳۷۱
- مراحل خودسازی ۳۷۱
- اخلاق اجتماعی ۳۷۱
- شتاب در تربیت فرزند ۳۷۳
- روش تربیت فرزند ۳۷۳
- ضرورت توجه به معنویات ۳۷۵
- ضرورت آخرت‌گرایی ۳۷۵
- معیارهای روابط اجتماعی ۳۷۵
- تلاش در جمع‌آوری زاد و توشه ۳۷۷
- نشانه‌های رحمت الهی ۳۷۷
- شرایط اجابت دعا ۳۷۷
- ضرورت یاد مرگ ۳۷۹
- شناخت دنیاپرستان ۳۷۹
- ضرورت آخرت‌گرایی و ارزش‌های اخلاقی ۳۷۹
- ضرورت رعایت حقوق دوستان ۳۸۱
- ضرورت توجه به ارزش‌های اخلاقی ۳۸۱
- جایگاه زن و فرهنگ پرهیز ۳۸۳
- نامه ۳۲ - افشای سیاست استحصاری معاویه ۳۸۳
- نامه ۳۳
- وصف شامیان مسخ شده ۳۸۵
- دستورات لازم به فرماندار مکه ۳۸۵
- نامه ۳۴
- روش دلجویی از فرماندار معزول ۳۸۵
- ویژگی‌های مالک اشتر ۳۸۵
- نامه ۳۵
- ویژگی‌های محمد بن ابی بکر ۳۸۵
- علل سقوط مصر و نکوهش کوفیان ۳۸۵
- نامه ۳۶
- آمادگی رزمی امام (ع) ۳۸۷
- اعلام مواضع قاطعانه در جنگ ۳۸۷
- نامه ۳۷ - افشای اذعای دروغین معاویه ۳۸۷
- نامه ۳۸
- تشریح اوضاع سیاسی مصر ۳۸۹
- ویژگی‌های مالک اشتر ۳۸۹
- نامه ۳۹ - افشای بردگی عمر و عاص ۳۸۹
- نامه ۴۰ - نکوهش یک کارگزار ۳۸۹
- نامه ۴۱
- نکوهش یک مدیر خیانتکار ۳۸۹
- نکوهش از سوءاستفاده در بیت‌المال ۳۹۱
- برخورد قاطع با خیانتکار ۳۹۱
- نامه ۴۲ - روش دلجویی در عزل و نصب‌ها ۳۹۱
- نامه ۴۳
- سخت‌گیری در مصرف بیت‌المال ۳۹۳
- روش تنبیه یک مدیر خائن ۳۹۳

نامۀ ۴۴	• هشدارها	۴۱۹
• هشدار به زیاد از نقشه‌های معاویه	۳۹۳	۴۱۹
• رد ادعای ابوسفیان	۳۹۳	نامۀ ۵۴
• نامۀ ۴۵	• طرح ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام	۴۲۱
• ضرورت ساده‌زیستی کارگزاران	۳۹۳	۴۲۱
• امام الگوی ساده‌زیستی	۳۹۳	نامۀ ۵۵
• ویژگی‌های امیرالمؤمنین علیه السلام	۳۹۵	۴۲۳
• امام و دنیای حرام	۳۹۵	۴۲۳
• امام و دنیای دنیاپرستان	۳۹۷	نامۀ ۵۶ - اخلاق فرماندهی
• وصف رستگاران	۳۹۷	۴۲۳
• نامۀ ۴۶	• نامۀ ۵۷ - روش بسیج کردن مردم برای جهاد	۴۲۳
• مسئولیت فرمانداری	۳۹۷	نامۀ ۵۸
• اخلاق مدیریت	۳۹۹	۴۲۳
• نامۀ ۴۷	• علل پیدایش جنگ میان مسلمین	۴۲۳
• وصیت به ارزش‌های اخلاقی	۳۹۹	نامۀ ۵۹
• پندهای جادوانه	۳۹۹	۴۲۵
• سفارش به عدالت در قصاص	۳۹۹	۴۲۵
• نامۀ ۴۸	• روش بحرکت در آوردن لشکر	۴۲۵
• عوامل رسوایی انسان	۳۹۹	۴۲۵
• اندرز دادن به معاویه	۳۹۹	نامۀ ۶۱ - نکوهش از فرمانده شکست خورده
• نامۀ ۴۹ - هشدار به معاویه از دنیا پرستی	۳۹۹	۴۲۷
• نامۀ ۵۰	• علل پیدایش فتنه‌ها	نامۀ ۶۲
• پرهیز از غرورزدگی	۴۰۱	۴۲۷
• مسئولیت‌های رهبری و نظامیان	۴۰۱	مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام
• نامۀ ۵۱	• شجاعت و دشمن‌شناسی امام علیه السلام	۴۲۷
• ارزش جمع‌آوری بیت‌المال	۴۰۱	۴۲۹
• اخلاق کارگزاران اقتصادی	۴۰۱	• علل جهاد و پیکار
• نامۀ ۵۲ - وقت‌های نماز پنجگانه	۴۰۳	نامۀ ۶۳
• نامۀ ۵۳	• بازداشتن ابوموسی از فتنه‌انگیزی	۴۲۹
• ضرورت خودسازی	۴۰۳	• هشدار و اتمام حجت با ابوموسی
• اخلاق رهبری	۴۰۳	نامۀ ۶۴
• پرهیز از غرور و خودپسندی	۴۰۵	۴۲۹
• مردم‌گرایی، حق‌گرایی	۴۰۵	• علل اختلاف بین بنی‌امیه و بنی‌هاشم
• ضرورت رازداری	۴۰۵	۴۲۹
• جایگاه صحیح مشورت	۴۰۷	• پاسخ تهدیدات نظامی معاویه
• پرهیز از مدیران حکومت‌های فاسد گذشته	۴۰۷	۴۳۱
• اصول روابط اجتماعی رهبران	۴۰۷	• یادآوری دلوری‌ها در پیکارها
• ضرورت حفظ سنت‌های نیکو	۴۰۷	نامۀ ۶۵
• شناخت اقدار گوناگون اجتماعی	۴۰۷	۴۳۱
• صفات ارزشی نظامیان	۴۰۹	• افشای علل کمرای معاویه
• صفات گزینشی فرماندهان نظامی	۴۰۹	۴۳۱
• صفات قضات و داوران	۴۱۱	• پاسخ به اذعاهای دروغین معاویه
• نظارت در امور مدیران و کارگزاران	۴۱۱	۴۳۱
• نظارت دقیق در بیت‌المال و امور مالیات	۴۱۳	• نامۀ ۶۶ - ضرورت واقع بینی
• اصالت دادن به عمران و آبادانی کشور	۴۱۳	نامۀ ۶۷
• صفات منشیان و نویسندگان حکومت	۴۱۳	۴۳۳
• نظارت دقیق در امور بازار و بازرگانان	۴۱۳	• ضرورت رسیدگی به امور حجاج
• نظارت بر زندگی محرومان	۴۱۵	۴۳۳
• رسیدگی مستقیم به امور نیازمندان	۴۱۵	• سفارش به رفع نیازمندی‌های حجاج
• اخلاق اختصاصی رهبری	۴۱۵	نامۀ ۶۸ - روش برخورد با دنیا
• پرهیز از مردم‌گریزی	۴۱۷	نامۀ ۶۹
• پرهیز از امتیازدهی به نزدیکان	۴۱۷	۴۳۵
• روش برخورد با دشمن	۴۱۷	• اخلاق کارگزاران حکومتی
		۴۳۵
		• اوصاف مؤمنان
		۴۳۵
		• روش بکارگیری نفس در خوبی‌ها
		نامۀ ۷۰
		۴۳۷
		• روش برخورد با فراریان
		۴۳۷
		• ضرورت دشمن‌شناسی
		نامۀ ۷۱
		۴۳۷
		• علل عزل یک کارگزار
		۴۳۷
		• سرزنش از خیانت اقتصادی
		نامۀ ۷۲ - انسان و مقدرات الهی
		۴۳۷
		• نامۀ ۷۳ - افشای سیمای دروغین معاویه
		۴۳۹
		• نامۀ ۷۴ - مبنای صلح و سازش مسلمین
		۴۳۹

- نامه ۷۵ - فرمان اطاعت به معاویه ۴۳۹
- نامه ۷۶ - اخلاق فرماندهی ۴۳۹
- نامه ۷۷ - روش مناظره با دشمن مسلمان ۴۴۱
- نامه ۷۸ ۴۴۱
- علل سقوط جامعه ۴۴۱
- تلاش برای تحقق وحدت ۴۴۱
- نامه ۷۹ - علل نابودی ملت‌ها ۴۴۱
- بخش سوم - حکمت‌های نهج البلاغه
- حکمت ۱ - روش برخورد با فتنه‌ها ۴۴۵
- حکمت ۲ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۳ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۴ - ارزش‌های اخلاقی و ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵ - شناخت ارزش‌های اخلاقی ۴۴۵
- حکمت ۶ - ارزش رازداری و خوشرویی ۴۴۵
- حکمت ۷ - اینتر اقتصادی و آخرت گرایی ۴۴۵
- حکمت ۸ - شگفتی‌های حق آدمی ۴۴۵
- حکمت ۹ - شناخت ره آورد اقبال و ادبار دنیا ۴۴۵
- حکمت ۱۰ - روش زندگی با مردم ۴۴۵
- حکمت ۱۱ - روش برخورد با دشمن ۴۴۵
- حکمت ۱۲ - آیین دوست یابی ۴۴۵
- حکمت ۱۳ - روش استفاده از نعمت‌ها ۴۴۵
- حکمت ۱۴ - روش برخورد با خویشاوندان ۴۴۷
- حکمت ۱۵ - روش برخورد با فریب خورده ۴۴۷
- حکمت ۱۶ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۴۷
- حکمت ۱۷ - ضرورت رنگ کردن موها ۴۴۷
- حکمت ۱۸ - ره آورد شوم فرار از جنگ ۴۴۷
- حکمت ۱۹ - ره آورد شوم هواپرستی ۴۴۷
- حکمت ۲۰ - روش برخورد با جوانمردان ۴۴۷
- حکمت ۲۱ - ارزش‌ها، و ضد ارزش‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۲ - روش گرفتن حق ۴۴۷
- حکمت ۲۳ - ضرورت عمل گرایی ۴۴۷
- حکمت ۲۴ - روش یاری کردن مردم ۴۴۷
- حکمت ۲۵ - ترس از خدا در فزونی نعمت‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۶ - رفتار شناسی ۴۴۷
- حکمت ۲۷ - روش درمان دردها ۴۴۷
- حکمت ۲۸ - برترین پارسایی ۴۴۷
- حکمت ۲۹ - ضرورت یاد مرگ ۴۴۷
- حکمت ۳۰ - پرهیز از غفلت زدگی ۴۴۷
- حکمت ۳۱ - شناخت پایه های ایمان ۴۴۹
- حکمت ۳۲ - ارزش و والایی انجام دهنده کارها ۴۴۹
- حکمت ۳۳ - اعتدال در بخشش و حسابرسی ۴۴۹
- حکمت ۳۴ - راه بی نیازی ۴۴۹
- حکمت ۳۵ - ضرورت موقعیت شناسی ۴۴۹
- حکمت ۳۶ - آرزوهای طولانی و بزهکاری ۴۴۹
- حکمت ۳۷ - ضرورت ترک آداب جاهلی ۴۴۹
- حکمت ۳۸ - ارزش‌ها و آداب معاشرت با مردم ۴۵۱
- حکمت ۳۹ - جایگاه واجبات و مستحبات ۴۵۱
- حکمت ۴۰ - راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۱ - راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۲ - بیماری و پاک شدن گناهان ۴۵۱
- حکمت ۴۳ - الگوهای انسانی ۴۵۱
- حکمت ۴۴ - ارزش آخرت گرایی ۴۵۱
- حکمت ۴۵ - راه شناخت مؤمن و منافق ۴۵۱
- حکمت ۴۶ - ارزش بشیمانی و زشتی غرورزدگی ۴۵۳
- حکمت ۴۷ - شناخت ارزش‌ها ۴۵۳
- حکمت ۴۸ - رازداری و پیروزی ۴۵۳
- حکمت ۴۹ - شناخت بزرگوار و پست فطرت ۴۵۳
- حکمت ۵۰ - راه جذب دل‌ها ۴۵۳
- حکمت ۵۱ - قدرت و عیب پوشی ۴۵۳
- حکمت ۵۲ - روش برخورد با شکست خوردگان ۴۵۳
- حکمت ۵۳ - شناخت جایگاه سخاوت ۴۵۳
- حکمت ۵۴ - ارزش‌های اخلاقی ۴۵۳
- حکمت ۵۵ - اقسام بردباری ۴۵۳
- حکمت ۵۶ - تهیدستی و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۵۷ - ارزش قناعت و خودکفایی ۴۵۳
- حکمت ۵۸ - توانگری و شهوت‌ها ۴۵۳
- حکمت ۵۹ - ارزش تذکر دادن اشتباهات ۴۵۳
- حکمت ۶۰ - ضرورت کنترل زبان ۴۵۳
- حکمت ۶۱ - شیرینی آزار زن ۴۵۳
- حکمت ۶۲ - روش پاسخ دادن به نیکی‌ها ۴۵۳
- حکمت ۶۳ - ارزش شفاعت ۴۵۳
- حکمت ۶۴ - غفلت دنیا پرستان ۴۵۳
- حکمت ۶۵ - ترک دوستان و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۶۶ - روش خواستن ۴۵۵
- حکمت ۶۷ - ارزش اینتر اقتصادی ۴۵۵
- حکمت ۶۸ - ره آورد عفت و شکرگذاری ۴۵۵
- حکمت ۶۹ - حفظ روح امیدواری ۴۵۵
- حکمت ۷۰ - روانشناسی جاهل ۴۵۵
- حکمت ۷۱ - نشانه کمال عقل ۴۵۵
- حکمت ۷۲ - رابطه دنیا و انسان ۴۵۵
- حکمت ۷۳ - ضرورت خودسازی رهبران ۴۵۵
- حکمت ۷۴ - ضرورت یاد مرگ ۴۵۵
- حکمت ۷۵ - توجه به فناپذیری دنیا ۴۵۵
- حکمت ۷۶ - روش تحلیل رویدادها ۴۵۵
- حکمت ۷۷ - دنیا شناسی ۴۵۵
- حکمت ۷۸ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۵۵
- حکمت ۷۹ - ارزش حکمت و بی لیاقتی منافق ۴۵۷
- حکمت ۸۰ - مؤمن و ارزش حکمت ۴۵۷
- حکمت ۸۱ - میزان ارزش انسان‌ها ۴۵۷
- حکمت ۸۲ - ارزش‌های والای انسانی ۴۵۷
- حکمت ۸۳ - روش برخورد با جانیلوسان ۴۵۷
- حکمت ۸۴ - مردم پس از جنگ‌ها ۴۵۷
- حکمت ۸۵ - پرهیز از ادعاهای علمی ۴۵۷
- حکمت ۸۶ - برتری تجربه پیران از قدرتمندی جوانان ۴۵۷
- حکمت ۸۷ - ارزش استغفار ۴۵۷
- حکمت ۸۸ - دو عامل ایمنی مسلمین ۴۵۷
- حکمت ۸۹ - راه اصلاح دنیا و آخرت ۴۵۷
- حکمت ۹۰ - شناخت عالم آگاه ۴۵۹
- حکمت ۹۱ - راه درمان روان ۴۵۹
- حکمت ۹۲ - والاترین دانش ۴۵۹
- حکمت ۹۳ - فلسفه آزمایش‌ها ۴۵۹
- حکمت ۹۴ - شناخت نیکی‌ها و خوبی‌ها ۴۵۹
- حکمت ۹۵ - تقوی و ارزش اعمال ۴۵۹
- حکمت ۹۶ - ارزش علم و بندگی ۴۵۹
- حکمت ۹۷ - ارزش یقین ۴۵۹

- حکمت ۹۸ - ضرورت عمل کردن به روایات ۴۶۱
- حکمت ۹۹ - تفسیر اِنَّا لِلّٰه و اِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ ۴۶۱
- حکمت ۱۰۰ - روش مناجات کردن ۴۶۱
- حکمت ۱۰۱ - روش برطرف کردن نیازهای مردم ۴۶۱
- حکمت ۱۰۲ - آینده و مسخ ارزش‌ها ۴۶۱
- حکمت ۱۰۳ - روش برخورد با دنیا ۴۶۱
- حکمت ۱۰۴ - وصف زاهدان ۴۶۱
- حکمت ۱۰۵ - احترام گذاشتن به مرزها و حدود احکام الهی ۴۶۱
- حکمت ۱۰۶ - ره آورد شوم دین گریزی ۴۶۲
- حکمت ۱۰۷ - علل سقوط عالمان بی عمل ۴۶۲
- حکمت ۱۰۸ - شگفتی‌های روح آدمی ۴۶۲
- حکمت ۱۰۹ - ارزش اهل بیت پیامبر ﷺ ۴۶۲
- حکمت ۱۱۰ - شرایط تحقق اوامر الهی ۴۶۲
- حکمت ۱۱۱ - عشق تحقّق ناشدنی امام علی ﷺ ۴۶۲
- حکمت ۱۱۲ - مشکلات شیعه بودن! ۴۶۲
- حکمت ۱۱۳ - ارزش‌های ولای اخلاقی ۴۶۲
- حکمت ۱۱۴ - جایگاه خوش‌بینی و بدبینی در جامعه ۴۶۲
- حکمت ۱۱۵ - توجّه به پایان پذیری دنیا ۴۶۵
- حکمت ۱۱۶ - انسان و انواع آزمایش‌ها ۴۶۵
- حکمت ۱۱۷ - پرهیز از افراط و تفریط در دوستی با امام ﷺ ۴۶۵
- حکمت ۱۱۸ - استفاده از فرصت‌ها ۴۶۵
- حکمت ۱۱۹ - ضرورت شناخت دنیا ۴۶۵
- حکمت ۱۲۰ - روانشناسی قبائل قریش ۴۶۵
- حکمت ۱۲۱ - ارزیابی عمل‌ها ۴۶۵
- حکمت ۱۲۲ - عبرت از مرگ یاران ۴۶۵
- حکمت ۱۲۳ - الگوهای کامل انسانیت ۴۶۵
- حکمت ۱۲۴ - روانشناسی زن و مرد ۴۶۵
- حکمت ۱۲۵ - امام و شناساندن اسلام ۴۶۵
- حکمت ۱۲۶ - شگفتی‌های ضد ارزش‌ها ۴۶۷
- حکمت ۱۲۷ - نگوشت از شستی در عمل ۴۶۷
- حکمت ۱۲۸ - تأثیر عوامل زیست محیطی در سلامت ۴۶۷
- حکمت ۱۲۹ - شناخت عظمت پروردگار ۴۶۷
- حکمت ۱۳۰ - توجّه به فناپذیری دنیا ۴۶۷
- حکمت ۱۳۱ ۴۶۷
- الف - سرزنش نگوشت کننده دنیا ۴۶۷
- ب - خوبی‌ها و زیبایی‌های دنیا ۴۶۷
- حکمت ۱۳۲ - ضرورت یاد مرگ ۴۶۹
- حکمت ۱۳۳ - اقسام مردم و دنیا ۴۶۹
- حکمت ۱۳۴ - حقوق دوستان ۴۶۹
- حکمت ۱۳۵ - چهار ارزش برتر ۴۶۹
- حکمت ۱۳۶ - فلسفه احکام الهی ۴۶۹
- حکمت ۱۳۷ - راه نزول روزی ۴۶۹
- حکمت ۱۳۸ - نقش یا دانش الهی در انفاق ۴۶۹
- حکمت ۱۳۹ - تناسب امداد الهی با نیازها ۴۶۹
- حکمت ۱۴۰ - قناعت و بی‌نیازی ۴۶۹
- حکمت ۱۴۱ - راه آسایش ۴۶۹
- حکمت ۱۴۲ - دوستی‌ها و خردمندی ۴۶۹
- حکمت ۱۴۳ - غمها و پیری زودرس ۴۶۹
- حکمت ۱۴۴ - تناسب بردباری با مصیبت‌ها ۴۶۹
- حکمت ۱۴۵ - عبادت‌های بی‌حاصل ۴۷۱
- حکمت ۱۴۶ - ارزش دعا، صدقه و زکات دادن ۴۷۱
- حکمت ۱۴۷ ۴۷۱
- ارزش دانش ۴۷۱
- ارزش دانشمندان ۴۷۱
- ویژگی‌های رهبران الهی ۴۷۱
- حکمت ۱۴۸ - نقش سخن در شناخت انسان ۴۷۳
- حکمت ۱۴۹ - ضرورت خودشناسی ۴۷۳
- حکمت ۱۵۰ - ضد ارزش‌ها و هشدارها ۴۷۳
- حکمت ۱۵۱ - ضرورت آینده‌نگری ۴۷۳
- حکمت ۱۵۲ - توجّه به فناپذیری ۴۷۳
- حکمت ۱۵۳ - صبر و پیروزی ۴۷۳
- حکمت ۱۵۴ - اهمیت نیت‌ها ۴۷۳
- حکمت ۱۵۵ - ضرورت پابندی به عهد ۴۷۳
- حکمت ۱۵۶ - ضرورت خداشناسی و اطاعت ۴۷۳
- حکمت ۱۵۷ - فراهم بودن راه‌های هدایت ۴۷۵
- حکمت ۱۵۸ - روش برخورد با دوستان بد ۴۷۵
- حکمت ۱۵۹ - پرهیز از مواضع اتهام ۴۷۵
- حکمت ۱۶۰ - قدرت و زورگویی ۴۷۵
- حکمت ۱۶۱ - ارزش مشورت و پرهیز از خودمحوری ۴۷۵
- حکمت ۱۶۲ - ضرورت رازداری ۴۷۵
- حکمت ۱۶۳ - فقر و نابودی ۴۷۵
- حکمت ۱۶۴ - روش برخورد با متجاوزان ۴۷۵
- حکمت ۱۶۵ - پرهیز از نافرمانی خدا ۴۷۵
- حکمت ۱۶۶ - پرهیز از تجاوز به حقوق دیگران ۴۷۵
- حکمت ۱۶۷ - خودپسندی و محرومیت‌ها ۴۷۵
- حکمت ۱۶۸ - توجّه به فناپذیری دنیا ۴۷۵
- حکمت ۱۶۹ - آینده‌نگری ۴۷۵
- حکمت ۱۷۰ - ضرورت ترک گناه ۴۷۵
- حکمت ۱۷۱ - ره آورد شوم حرام خواری ۴۷۵
- حکمت ۱۷۲ - نادانی و دشمنی‌ها ۴۷۵
- حکمت ۱۷۳ - ارزش مشورت‌ها ۴۷۵
- حکمت ۱۷۴ - ارزش خشم در راه خدا ۴۷۵
- حکمت ۱۷۵ - راه درمان ترس ۴۷۵
- حکمت ۱۷۶ - ابزار ریاست ۴۷۵
- حکمت ۱۷۷ - روش برخورد با بدان ۴۷۷
- حکمت ۱۷۸ - روش نابود کردن بدی‌ها ۴۷۷
- حکمت ۱۷۹ - لطافت و شستی اراده ۴۷۷
- حکمت ۱۸۰ - طمع ورزی و بردگی ۴۷۷
- حکمت ۱۸۱ - ارزش دوراندیشی ۴۷۷
- حکمت ۱۸۲ - شناخت جایگاه سخن و سکوت ۴۷۷
- حکمت ۱۸۳ - باطل‌گرایی و اختلاف ۴۷۷
- حکمت ۱۸۴ - ویژگی‌های اعتقادی امام ﷺ ۴۷۷
- حکمت ۱۸۵ - ویژگی‌های اعتقادی امام علی ﷺ ۴۷۷
- حکمت ۱۸۶ - آینده سخت‌ستکاران ۴۷۷
- حکمت ۱۸۷ - ضرورت یاد قیامت ۴۷۷
- حکمت ۱۸۸ - ضرورت حق‌گرایی ۴۷۷
- حکمت ۱۸۹ - ارزش صبر و خطر بی‌تابی ۴۷۷
- حکمت ۱۹۰ - معیار امامت؟ ۴۷۷
- حکمت ۱۹۱ - مشکلات دنیا ۴۷۷
- حکمت ۱۹۲ - پرهیز از زراندوزی ۴۷۷
- حکمت ۱۹۳ - راه به کار گرفتن قلب ۴۷۷
- حکمت ۱۹۴ - ضرورت پرهیز از خشم و انتقام ۴۷۹
- حکمت ۱۹۵ - پرهیز از پخل ورزی ۴۷۹
- حکمت ۱۹۶ - عبرت آموزی از اילاف اموال ۴۷۹
- حکمت ۱۹۷ - روش درمان روح ۴۷۹
- حکمت ۱۹۸ - ضرورت حکومت ۴۷۹

- حکمت ۱۹۹. نکوهش آویاش ۴۷۹
 حکمت ۲۰۰. نکوهش انسان‌های شرور ۴۷۹
 حکمت ۲۰۱. امداد‌های الهی و حفظ انسان ۴۷۹
 حکمت ۲۰۲. واقع‌نگری در مسایل سیاسی ۴۷۹
 حکمت ۲۰۳. یاد مرگ و پرهیزکاری ۴۷۹
 حکمت ۲۰۴. بی‌توجهی به سیاس‌گذاری مردم ۴۷۹
 حکمت ۲۰۵. گنجایش نامحدود ظرف علم ۴۸۱
 حکمت ۲۰۶. ره آورد حلم و بردباری ۴۸۱
 حکمت ۲۰۷. ارزش همانند شدن با خویان ۴۸۱
 حکمت ۲۰۸. مراحل خودسازی ۴۸۱
 حکمت ۲۰۹. خبر از ظهور حضرت مهدی (عج) ۴۸۱
 حکمت ۲۱۰. الگوهای پرهیزکاری ۴۸۱
 حکمت ۲۱۱. ارزش‌های اخلاقی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۲. خودپسندی آفت عقل ۴۸۱
 حکمت ۲۱۳. تحقّق مشکلات و خشنودی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۴. نرغوبی و کامیابی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۵. اختلاط آفت اندیشه ۴۸۱
 حکمت ۲۱۶. قدرت و تجاوزکاری ۴۸۱
 حکمت ۲۱۷. دگرگونی روزگار و شناخت انسان‌ها ۴۸۱
 حکمت ۲۱۸. حسادت آفت دوستی ۴۸۱
 حکمت ۲۱۹. آرزوها آفت اندیشه ۴۸۳
 حکمت ۲۲۰. روش قضاوت نسبت به انسان‌ها ۴۸۳
 حکمت ۲۲۱. آینده دردناک ستمکاران ۴۸۳
 حکمت ۲۲۲. بی‌توجهی به بدی بدکاران ۴۸۳
 حکمت ۲۲۳. حیا و عیب‌پوشی ۴۸۳
 حکمت ۲۲۴. برخی از ارزش‌های اخلاقی ۴۸۳
 حکمت ۲۲۵. حسادت و بیماری ۴۸۳
 حکمت ۲۲۶. طمع‌ورزی و خواری ۴۸۳
 حکمت ۲۲۷. ارکان ایمان ۴۸۳
 حکمت ۲۲۸. ارزش‌ها و ضدّ ارزش‌ها ۴۸۳
 حکمت ۲۲۹. ارزش قناعت و خوش‌حُلقی ۴۸۳
 حکمت ۲۳۰. راه به دست آوردن روزی ۴۸۳
 حکمت ۲۳۱. تعریف عدل و احسان ۴۸۳
 حکمت ۲۳۲. ره آورد اِتیاق ۴۸۳
 حکمت ۲۳۳. پرهیز از آغازگری در مبارزه ۴۸۵
 حکمت ۲۳۴. تفاوت اخلاقی مردان و زنان ۴۸۵
 حکمت ۲۳۵. نشانه خردمندی ۴۸۵
 حکمت ۲۳۶. زشتی دنیای حرام ۴۸۵
 حکمت ۲۳۷. اقسام عبادت ۴۸۵
 حکمت ۲۳۸. مشکلات تشکیل خانواده ۴۸۵
 حکمت ۲۳۹. زشتی سُستی و سخن چینی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۰. غصب و ویرانی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۱. آینده دردناک ستمکاران ۴۸۵
 حکمت ۲۴۲. ارزش ترس از خداوند ۴۸۵
 حکمت ۲۴۳. روش صحیح پاسخگویی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۴. مسؤولیت نعمت‌های الهی ۴۸۵
 حکمت ۲۴۵. کاستی قدرت و کنترل شهوت ۴۸۵
 حکمت ۲۴۶. هشدار از بُشت کردن نعمت‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۴۷. ره آورد سخاوت ۴۸۷
 حکمت ۲۴۸. تقویت خوش‌بینی‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۴۹. بهترین عمل‌ها ۴۸۷
 حکمت ۲۵۰. خدانشناسی در حوادث روزگار ۴۸۷
 حکمت ۲۵۱. تلخی‌های و شیرینی‌های دنیا و آخرت ۴۸۷
- حکمت ۲۵۲. فلسفه احکام الهی ۴۸۷
 حکمت ۲۵۳. روش سوگند دادن ستمکار ۴۸۷
 حکمت ۲۵۴. تلاش در اِتیاق‌های اقتصادی ۴۸۷
 حکمت ۲۵۵. تندخویی و جنون ۴۸۷
 حکمت ۲۵۶. حسادت و بیماری ۴۸۷
 حکمت ۲۵۷. راه شاد کردن دیگران ۴۸۷
 حکمت ۲۵۸. صدقه و توانگری ۴۸۹
 حکمت ۲۵۹. شناخت جایگاه وفاداری ۴۸۹
 حکمت ۲۶۰. پرهیز از مُهلت دادن‌های خدا ۴۸۹
 حکمت ۲۶۱. اشاره به ظهور امام زمان (عج) ۴۹۱
 حکمت ۲۶۲. سرخسوری ۴۹۱
 حکمت ۲۶۳. پرهیز از دشمنی کردن ۴۹۱
 حکمت ۲۶۴. سرپرستی زنان ۴۹۱
 حکمت ۲۶۵. تأثیر ایمان در روح ۴۹۱
 حکمت ۲۶۶. ضرورت پرداخت زکات ۴۹۳
 حکمت ۲۶۷. اخلاق نظامی ۴۹۳
 حکمت ۲۶۸. امید به پیروزی ۴۹۳
 حکمت ۲۶۹. جهاد پیامبر (ص) ۴۹۳
 حکمت ۲۷۰. مظلومیت امام علی (ع) ۴۹۵
 حکمت ۲۷۱. مشکل حق ناشناسی ۴۹۵
 حکمت ۲۷۲. مشکل هم‌نشینی با قدرتمندان ۴۹۵
 حکمت ۲۷۳. نیکی به بازماندگان دیگران ۴۹۵
 حکمت ۲۷۴. گفتار حکیمان و درمان ۴۹۵
 حکمت ۲۷۵. روش صحیح پاسخ دادن ۴۹۵
 حکمت ۲۷۶. پرهیز از حرص‌ورزی در کسب روزی ۴۹۵
 حکمت ۲۷۷. اعتدال در دوستی‌ها و دشمنی‌ها ۴۹۵
 حکمت ۲۷۸. روش برخورد با دنیا ۴۹۵
 حکمت ۲۷۹. ضرورت حفظ اموال کعبه ۴۹۷
 حکمت ۲۸۰. روش صحیح قضاوت ۴۹۷
 حکمت ۲۸۱. ضرورت استقامت در برداشتن کجی‌ها ۴۹۷
 حکمت ۲۸۲. ضرورت توکل به خداوند ۴۹۷
 حکمت ۲۸۳. ضرورت عمل‌گرایی ۴۹۷
 حکمت ۲۸۴. ضدّ ارزش‌های اخلاقی ۴۹۷
 حکمت ۲۸۵. پرهیز از دورویی‌ها ۴۹۷
 حکمت ۲۸۶. سوگند امام (عج) ۴۹۹
 حکمت ۲۸۷. ارزش تداوم عمل ۴۹۹
 حکمت ۲۸۸. شناخت جایگاه واجبات و مستحبات ۴۹۹
 حکمت ۲۸۹. یاد قیامت و آمادگی ۴۹۹
 حکمت ۲۹۰. برتری عقل از مشاهده چشم ۴۹۹
 حکمت ۲۹۱. غرور، آفت پندپذیری ۴۹۹
 حکمت ۲۹۲. علل سقوط جامعه ۴۹۹
 حکمت ۲۹۳. دانش نابودکننده عُدّرها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۴. ضرورت استفاده از فرصت‌ها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۵. سرانجام خوشی‌ها ۴۹۹
 حکمت ۲۹۶. مشکل درک قضا و قدر ۴۹۹
 حکمت ۲۹۷. جهل و خواری ۴۹۹
 حکمت ۲۹۸. الگوی کامل انسانیت ۴۹۹
 حکمت ۲۹۹. مسؤولیت نعمت‌ها ۴۹۹
 حکمت ۳۰۰. روش تسلیت گفتن ۵۰۱
 حکمت ۳۰۱. عزای پیامبر (ص) و بی‌تابی‌ها ۵۰۱
 حکمت ۳۰۲. دوستی با احق هرگز! ۵۰۱
 حکمت ۳۰۳. فاصله میان شرق و غرب ۵۰۱
 حکمت ۳۰۴. شناخت دوستان و دشمنان ۵۰۱

حکمت ۲۹۹ - پرهیز از دشمنی‌ها	۵۰۱	حکمت ۳۴۹ - الگوی انسان کامل	۵۰۹
حکمت ۲۹۷ - ضرورت عبرت گرفتن	۵۰۱	حکمت ۳۵۰ - روانشناسی مردان ستمکار	۵۰۹
حکمت ۲۹۸ - اعتدال در دشمنی‌ها	۵۰۱	حکمت ۳۵۱ - امیدواری در سختی‌ها	۵۰۹
حکمت ۲۹۹ - نماز در نگرانی‌ها	۵۰۱	حکمت ۳۵۲ - اعتدال در پرداخت به امور خانواده	۵۰۹
حکمت ۳۰۰ - شگفتی روزی‌بندگان	۵۰۱	حکمت ۳۵۳ - بزرگ‌ترین عیب	۵۰۹
حکمت ۳۰۱ - احتیاط در فرستادن پیک‌ها و نامه‌ها	۵۰۱	حکمت ۳۵۴ - روش تیریک گفتن در تولد فرزند	۵۰۹
حکمت ۳۰۲ - نیاز انسان به دعا	۵۰۱	حکمت ۳۵۵ - پرهیز از تجمل‌گرایی	۵۱۱
حکمت ۳۰۳ - ارزش دیادوستی	۵۰۳	حکمت ۳۵۶ - قدرت خداوند در روزی‌رسانی	۵۱۱
حکمت ۳۰۴ - ضرورت پاسخ دادن به درخواست‌ها	۵۰۳	حکمت ۳۵۷ - روش تسلیت گفتن	۵۱۱
حکمت ۳۰۵ - غیرتمندی و ترک زنا	۵۰۳	حکمت ۳۵۸ - مسؤولیت نعمت‌ها	۵۱۱
حکمت ۳۰۶ - نگهدارندگی اجل	۵۰۳	حکمت ۳۵۹ - راه خودسازی	۵۱۱
حکمت ۳۰۷ - مشکل مال غارت شده	۵۰۳	حکمت ۳۶۰ - ضرورت پرهیز از بدگمانی	۵۱۱
حکمت ۳۰۸ - ره آورد دوستی پدران	۵۰۳	حکمت ۳۶۱ - روش خواستن از خدا	۵۱۱
حکمت ۳۰۹ - ارزش گمان مؤمن	۵۰۳	حکمت ۳۶۲ - ضرورت پرهیز از درگیری	۵۱۱
حکمت ۳۱۰ - ضرورت اطمینان به وعده‌های الهی	۵۰۳	حکمت ۳۶۳ - نشانه بی‌خردی	۵۱۱
حکمت ۳۱۱ - تقریب امام علیه السلام	۵۰۳	حکمت ۳۶۴ - جایگاه پرسیدن	۵۱۱
حکمت ۳۱۲ - روانشناسی عبادات	۵۰۳	حکمت ۳۶۵ - ارزش‌های اخلاقی	۵۱۱
حکمت ۳۱۳ - جامعیت قرآن	۵۰۳	حکمت ۳۶۶ - هماهنگی علم و عمل	۵۱۱
حکمت ۳۱۴ - روش برخورد با متجاوز	۵۰۳	حکمت ۳۶۷ - روش برخورد با دنیا	۵۱۱
حکمت ۳۱۵ - روش نویسندگی	۵۰۳	حکمت ۳۶۸ - فلسفه کيفر و پاداش	۵۱۳
حکمت ۳۱۶ - پیشوایی مؤمنان و تبهکاران	۵۰۳	حکمت ۳۶۹ - خیر از مسخ ارزش‌ها	۵۱۳
حکمت ۳۱۷ - اختلاف مسلمین و انحراف یهودیان	۵۰۳	حکمت ۳۷۰ - هدف‌داری انسان و ضرورت تقوا	۵۱۳
حکمت ۳۱۸ - قاطعیت در مبارزات	۵۰۵	حکمت ۳۷۱ - ارزش‌های والای اخلاقی	۵۱۳
حکمت ۳۱۹ - ره آورد شوم تهیدستی	۵۰۵	حکمت ۳۷۲ - عوامل استحکام دین و دنیا	۵۱۳
حکمت ۳۲۰ - روش صحیح پرسیدن	۵۰۵	حکمت ۳۷۳ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر	۵۱۵
حکمت ۳۲۱ - قاطعیت رهبری در مشورت	۵۰۵	حکمت ۳۷۴ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر	۵۱۵
حکمت ۳۲۲ - ضرورت تقویت روحیه مردم پس از جنگ	۵۰۵	حکمت ۳۷۵ - مراحل شکست در مبارزه	۵۱۵
حکمت ۳۲۳ - علل انحراف خوارج	۵۰۵	حکمت ۳۷۶ - سرانجام حق و باطل	۵۱۵
حکمت ۳۲۴ - خداترس در خلوت‌گاه‌ها	۵۰۵	حکمت ۳۷۷ - ضرورت ترسیدن از عذاب الهی	۵۱۵
حکمت ۳۲۵ - اندوه عزای محمدبن ابی‌بکر	۵۰۵	حکمت ۳۷۸ - آثار شوم بُخل‌ورزی	۵۱۷
حکمت ۳۲۶ - مهلت پذیرش توبه	۵۰۵	حکمت ۳۷۹ - اقسام روزی و پرهیز از حرص زدن	۵۱۷
حکمت ۳۲۷ - بی‌روزی‌های دروغین	۵۰۵	حکمت ۳۸۰ - ضرورت یاد مرگ	۵۱۷
حکمت ۳۲۸ - مسؤولیت اجتماعی سرمایه داران	۵۰۵	حکمت ۳۸۱ - ضرورت رازداری و کنترل زبان	۵۱۷
حکمت ۳۲۹ - بی‌نیازی از عذرخواهی	۵۰۷	حکمت ۳۸۲ - ارزش سکوت	۵۱۷
حکمت ۳۳۰ - مسؤولیت نعمت‌ها	۵۰۷	حکمت ۳۸۳ - تلاش در اطاعت و بندگی	۵۱۷
حکمت ۳۳۱ - ارزش اطاعت و بندگی	۵۰۷	حکمت ۳۸۴ - راه چگونه زیستن	۵۱۷
حکمت ۳۳۲ - مسؤولیت رهبری	۵۰۷	حکمت ۳۸۵ - دین‌شناسی	۵۱۷
حکمت ۳۳۳ - روانشناسی مؤمن	۵۰۷	حکمت ۳۸۶ - ضرورت استقامت	۵۱۷
حکمت ۳۳۴ - یاد مرگ و آرزوها	۵۰۷	حکمت ۳۸۷ - شناخت خوبی‌ها و بدی‌ها	۵۱۷
حکمت ۳۳۵ - آفات اموال	۵۰۷	حکمت ۳۸۸ - فقرزدایی و سلامت	۵۱۷
حکمت ۳۳۶ - مسؤولیت وعده‌دادن	۵۰۷	حکمت ۳۸۹ - ضرورت عمل‌گرایی	۵۱۷
حکمت ۳۳۷ - ضرورت عمل‌گرایی	۵۰۷	حکمت ۳۹۰ - برنامه‌ریزی صحیح در زندگی	۵۱۷
حکمت ۳۳۸ - اقسام علم	۵۰۷	حکمت ۳۹۱ - ضرورت ترک حرام و غفلت زدگی	۵۱۹
حکمت ۳۳۹ - قدرت و حاکمیت اندیشه	۵۰۷	حکمت ۳۹۲ - راه شناخت انسان‌ها	۵۱۹
حکمت ۳۴۰ - ارزش پاکدامنی و شکرگذاری	۵۰۷	حکمت ۳۹۳ - روش برخورد با دنیا	۵۱۹
حکمت ۳۴۱ - روز دردناک ظالم	۵۰۷	حکمت ۳۹۴ - ارزش سخن	۵۱۹
حکمت ۳۴۲ - راه بی‌نیازی	۵۰۷	حکمت ۳۹۵ - ارزش قناعت	۵۱۹
حکمت ۳۴۳ - شناخت مردم و ضد ارزش‌ها	۵۰۷	حکمت ۳۹۶ - راه خوب زیستن	۵۱۹
حکمت ۳۴۴ - ضرورت توجه به فناپذیری دنیا	۵۰۷	حکمت ۳۹۷ - عطر خوب	۵۱۹
حکمت ۳۴۵ - یکی از راه‌های پاک ماندن	۵۰۹	حکمت ۳۹۸ - ترک غرور و یاد مرگ	۵۱۹
حکمت ۳۴۶ - مشکلات درخواست کردن	۵۰۹	حکمت ۳۹۹ - حقوق متقابل پدر و فرزند	۵۱۹
حکمت ۳۴۷ - جایگاه ستایش	۵۰۹	حکمت ۴۰۰ - شناخت واقعیت‌ها و خرافات	۵۱۹
حکمت ۳۴۸ - سخت‌ترین گناه	۵۰۹	حکمت ۴۰۱ - ضرورت هماهنگی با مردم	۵۱۹

۵۲۹	حکمت ۴۵۵ - راه شناخت بزرگ ترین شاعر	۵۱۹	حکمت ۴۰۲ - ضرورت موقعیت شناسی
۵۲۹	حکمت ۴۵۶ - بهای جان آدمی	۵۲۱	حکمت ۴۰۳ - پرهیز از کارهای گوناگون
۵۲۹	حکمت ۴۵۷ - تشنگان مال و علم	۵۲۱	حکمت ۴۰۴ - تفسیر لاحول ولا قوة الا بالله
۵۲۹	حکمت ۴۵۸ - نشانه های ایمان	۵۲۱	حکمت ۴۰۵ - جاهلان متظاهر به دین
۵۲۹	حکمت ۴۵۹ - شناخت جایگاه جبر و اختیار	۵۲۱	حکمت ۴۰۶ - اخلاق تهیدستان و توانگران
۵۲۹	حکمت ۴۶۰ - ارزش صبر و تحمل	۵۲۱	حکمت ۴۰۷ - ارزش عقل
۵۲۹	حکمت ۴۶۱ - غیبت نشانه ناتوانی	۵۲۱	حکمت ۴۰۸ - سرانجام حق ستیزی
۵۲۹	حکمت ۴۶۲ - پرهیز از غرور زندگی در ستایش	۵۲۱	حکمت ۴۰۹ - هماهنگی قلب و چشم
۵۲۹	حکمت ۴۶۳ - دنیا برای آخرت است	۵۲۱	حکمت ۴۱۰ - ارزش پرهیزکاری
۵۲۹	حکمت ۴۶۴ - سرانجام دردناک بنی امیه	۵۲۱	حکمت ۴۱۱ - احترام به استاد
۵۲۹	حکمت ۴۶۵ - ارزش های والای انصار	۵۲۱	حکمت ۴۱۲ - راه خودسازی
۵۲۹	حکمت ۴۶۶ - دقت در مشاهدات	۵۲۱	حکمت ۴۱۳ - راه تحمل مصیبت ها
۵۲۹	حکمت ۴۶۷ - وصف یکی از رهبران الهی	۵۲۱	حکمت ۴۱۴ - راه تحمل مصیبت ها
۵۳۱	حکمت ۴۶۸ - مسؤولیت سرمایه داری	۵۲۱	حکمت ۴۱۵ - دین شناسی
۵۳۱	حکمت ۴۶۹ - پرهیز از افراط و تفریط نسبت به امام علی	۵۲۱	حکمت ۴۱۶ - روش برخورد با دنیا
۵۳۱	حکمت ۴۷۰ - تعریف توحید و عدل	۵۲۳	حکمت ۴۱۷ - شرایط توبه و استغفار
۵۳۱	حکمت ۴۷۱ - شناخت جایگاه سخن و سکوت	۵۲۳	حکمت ۴۱۸ - ره آورد حلم
۵۳۱	حکمت ۴۷۲ - دعای باران	۵۲۳	حکمت ۴۱۹ - مشکلات انسان
۵۳۱	حکمت ۴۷۳ - ارزش رنگ کردن و آرایش	۵۲۳	حکمت ۴۲۰ - راه درمان شهوت و عفو امانت کننده
۵۳۱	حکمت ۴۷۴ - ارزش عفت و پاکدامنی	۵۲۳	حکمت ۴۲۱ - ره آورد عقل
۵۳۱	حکمت ۴۷۵ - ارزش قناعت	۵۲۳	حکمت ۴۲۲ - ارزش یکوکاری
۵۳۱	حکمت ۴۷۶ - راه کشورداری	۵۲۳	حکمت ۴۲۳ - ره آورد خودسازی
۵۳۱	حکمت ۴۷۷ - بزرگ ترین گناه	۵۲۳	حکمت ۴۲۴ - ارزش عقل و بردباری
۵۳۱	حکمت ۴۷۸ - مسؤولیت آگاهان	۵۲۵	حکمت ۴۲۵ - مسؤولیت توانگران
۵۳۱	حکمت ۴۷۹ - بدترین دوست	۵۲۵	حکمت ۴۲۶ - دو چیز ناپایدار
۵۳۳	حکمت ۴۸۰ - آفت دوستی	۵۲۵	حکمت ۴۲۷ - جایگاه شکوه کردن
		۵۲۵	حکمت ۴۲۸ - شناخت روز عید
۵۳۵	○ فهرست موضوعی نهج البلاغه	۵۲۵	حکمت ۴۲۹ - اندوه سرمایه داران
۶۶۹	○ جدول اختلاف نسخه ها	۵۲۵	حکمت ۴۳۰ - اندوه زران دوزی
۷۳۵	○ فهرست مطالب	۵۲۵	حکمت ۴۳۱ - اقسام روزی
۷۵۱	○ دیگر آثار مترجم	۵۲۵	حکمت ۴۳۲ - ویژگی های دوستان خدا
		۵۲۵	حکمت ۴۳۳ - ضرورت توجه به فناپذیری لذت ها
		۵۲۵	حکمت ۴۳۴ - آزمون انسان ها
		۵۲۵	حکمت ۴۳۵ - ارزش های والای اخلاقی
		۵۲۷	حکمت ۴۳۶ - راه شناخت بزرگواران
		۵۲۷	حکمت ۴۳۷ - شناخت عدل و بخشش
		۵۲۷	حکمت ۴۳۸ - چهل و دشمن
		۵۲۷	حکمت ۴۳۹ - تعریف زهد و پارسایی
		۵۲۷	حکمت ۴۴۰ - نقش خوابیدن ها در زندگی
		۵۲۷	حکمت ۴۴۱ - تجربه کاری و شناخت مدیران
		۵۲۷	حکمت ۴۴۲ - راه انتخاب شهرها برای زندگی
		۵۲۷	حکمت ۴۴۳ - ویژگی های مالک اشتر
		۵۲۷	حکمت ۴۴۴ - ارزش شادابی در کار
		۵۲۷	حکمت ۴۴۵ - انسان شناسی
		۵۲۷	حکمت ۴۴۶ - ضرورت پرداخت دیون مردم
		۵۲۷	حکمت ۴۴۷ - ضرورت فقه در تجارت
		۵۲۷	حکمت ۴۴۸ - راه برخورد با مصیبت ها
		۵۲۷	حکمت ۴۴۹ - راه مبارزه با هواپرستی
		۵۲۷	حکمت ۴۵۰ - پرهیز از شوخی کردن
		۵۲۷	حکمت ۴۵۱ - روش برخورد با مردم
		۵۲۷	حکمت ۴۵۲ - معیار شناخت فقر و غنا
		۵۲۹	حکمت ۴۵۳ - علل انحراف زبیر
		۵۲۹	حکمت ۴۵۴ - راه غرور زدایی

